

Burundi in de bloemetjes Dagboeknotities

VOORAF

Ik behoor niet tot dat deel van de mensheid dat er stelselmatig een dagboek op nahoudt. En toch wil ik een stukje van mijn leven aan het papier toevertrouwen, het stukje tussen 2 en 17 oktober 2009. Omdat ik het beloofd had, en uit dankbaarheid voor de hoofdrolspelers in dit levensfragment van mij: Marc en Jeannette (30ste keer in Burundi), Eddy (5de keer), Hans (2de keer) en Marianne (de 1ste keer) en Bart (eveneens de 1ste keer), en Pierre Claver, Védast, Charlotte, Mgr. Blaise, Eric, Godelieve, Lazare, Spes, Dismas... en al die lieve Burundezen die ik in die periode mocht ontmoeten.

En ik wil dit stukje leven ook vertellen, omdat ik het zelf niet wil vergeten. Daarvoor was de ervaring te sterk, de ogen te beschaamd om zoveel moois te mogen zien, het hart te onrustig om al die enorme contrasten te vatten, het bloed te onstuimig om vrede te geven aan je ziel. Deze notities hebben geen andere pretentie dan een geheugensteuntje voor degenen die er bij waren, een herkenning voor al diegenen die ooit op deze gezegende plaatsen mochten zijn, een uitnodiging aan allen die het hart op de rechte plaats hebben.

Het begint in Oudenaarde, in de CM-gebouwen, op 30 juni 2009. We nemen afscheid van Lieven Capiou. Erg onder de indruk, samen met alle collega's. Verdriet, onbegrip, onmacht. Broeder onmacht.

Marc vraagt me daarna of ik mee naar Burundi wil gaan. CM-Gitega viert namelijk zijn 10de verjaardag. Als (voormalig) proost van CM-Oudenaarde mag ik er bij zijn. Mijn hart springt op van vreugde. Of hoe op één dag de twee uitersten elkaar kunnen raken: diep verdriet en opperste vreugde. De bedenktijd die ik vraag is louter symbolisch, natuürljik wil ik graag mee gaan! Ook thuis zal men er geen bezwaar tegen hebben. Ik zeg ja.

Vrijdag 2 oktober

Pikkedonker. We hebben namelijk afgesproken om 5 u 's ochtends bij Marc en Jeannette thuis. Om zeker op tijd aanwezig te zijn hebben Bart en Eddy gisteravond al hun tenten opgeslagen in Nederename. Ook Hans en Marianne komen stipt op tijd aan, zodat we ons op het voorziene uur kunnen laten vervoeren naar Zaventem. Vandaag is trouwens uitsluitend een dag van vervoering, gebracht worden van punt A naar punt B. Alles aan je laten gebeuren, wachten tot de donkere avond in Afrika.

Er is flink wat veiligheidsmarge ingebouwd in de programmering, maar alles verloopt zo vlekkeloos dat we om 6 u al zitten te wachten te Zaventem, in een lege ruimte waar de Afrikaanse vluchten ingecheckt worden. Je hebt helemaal niet het gevoel je te bevinden in een drukke vlieghaven, eerder in een troosteloze fabriekshal. Hier en daar passeert af en toe eens een levend wezen; één enkele gekleurde medemens vervoegt ons bij het wachten.

Het wachten is lang, eentonig. Maar het voordeel is dan wel dat je als eersten je koffers mag binnenleveren. Het voordeel is dat je dan rustig kunt ontbijten, dat je tijd zat hebt om de taxfree shops met je bezoek te vereren, of anderzijds de ingewanden van de vlieghaven te doorkruisen. We ontmoeten nog Marie-Rose, die werkzaam is op de Landsbond en wier moeder nog leeft in Gitega. Wanneer ze hoort dat ik 3 jaar geleden al in Burundi was, zegt ze dat ik het land

niet meer terug zal kennen. De vrede in het land werkt gunstig op de economische activiteit. Vele straten en banen worden heraangelegd, geasfalteerd. De stenen huizen schieten als paddenstoelen uit de grond, zo verzekert ze me.

We vertrekken stipt om 10.50 uur, volgens het boekje. Het is haast te mooi om waar te zijn, maar alles verloopt zo vlekkeloos. Het vliegtuig is maar voor de helft gevuld zodat je plaats te over hebt. Dit is werkelijk een lustrumtrip waardig. Zij die smal naast elkaar gezeten de hele dag moesten doorbrengen, kunnen nu een luxueus alternatief zoeken. Op die manier hebben Eddy en ikzelf slechts korte tijd van elkanders nabuurschap genoten. Eddy vleit zich neer in de middenbeuk (tiens, bestaan er bij vliegtuigen ook al middenbeuken?), terwijl ikzelf bij het raampje geposteerd blijf. Zo heeft ieder dus ruimte te over om z'n benen te strekken, z'n armen te bewegen waar en hoe ie het zelf verkiest.

Gedurende heel de vlucht drijven we boven wolken, alsof heel de wereld in een wit wollen deken is ingepakt. Maar naargelang we de evenaar naderen zien we enkele donkere onweersluchten. Het regenseizoen zal hier diep onder ons wel begonnen zijn zeker? Toch zien we nog een schitterende zonsondergang, het teken dat het einde van onze vlucht nadert.

We landen in de complete duisternis, stipt om 19 u, weeral volgens het boekje. Een aangename 29°C verwelkomt ons; de overgang is dus niet al te bruuskerend, want tot vanmorgen was het ook in ons landje zeer zacht weer, een prachtige nazomer.

Een half uurtje wachten op de bagage, en passeren voorbij de douane, alles in perfecte timing. Zo kunnen we om 19.30 u officieel zeggen: we zijn in Burundi, we zijn aangekomen, we komen thuis.

Ons ontvangstcomité is present: Pierre, Védast, Eric, onze trouwe toeverlaten. Eric en Pierre brengen onze bagage naar ons logement bij de broeders Bene Paolo. Wijzelf rijden met Védast naar het Novotel, waar we een eenvoudig avondmaal willen nuttigen, na de ietwat ordinaire maagvulling die we tijdens de vlucht hebben gekregen.

Maar we zijn in Burundi, in Bujumbura, en we zullen het geweten hebben. Op de 10 km die de vlieghaven van de stad scheiden zien we 2 ongevallen. Eerst zien we een auto in de gracht liggen, zomaar, kwansuis. Helaas zijn we bij het tweede accident bijna zelf betrokken. Een taxi ramt ons bijna in de flank, een andere wagen wordt weg gedrumd, de taxi slipt en maakt een pirouette om aan de andere kant van de straat te belanden. Twee politieagenten komen toegesnel en we zien nog hoe iemand een pakje weggooit in de berm. Niet te veel vragen stellen, doorrijden. Dankzij onze Védast kunnen we ongeschonden aan onze maaltijd beginnen.

Eind goed, al goed. Het was een vlotte dag zonder al te grote problemen. Bij de broeders vinden we onze bezittingen terug, we nestelen ons in onze kamers onder het muskietennet, ik tracht iets aan het papier toe te vertrouwen om thuis een zo getrouw mogelijk verslag te kunnen maken, en om 22.45 u laat de elektriciteit het afweten, dus einde van het verhaal.

Zaterdag 3 oktober

Om 4.30 u word ik gewekt omdat in de nabijheid ergens luidkeels geroepen wordt op Allah. Om 5 u hoor ik een straatveger buiten de omheining bezig met zijn werk. Om 6 u ben ik een luisterende getuige van het officie bij de broeders: mooie zang en goed verzorgd. Maar eigenlijk werd van ons verwacht dat we tegen 8 u zouden gaan ontbijten. Ik had mijn wekker gezet, maar dat was natuurlijk meer dan overbodig. Het was nog donker toen ik goed en wel wakker werd gemaakt.

Ik ontdek eerst mijn slaapkamer. We zijn in Burundi, dat is meteen duidelijk. Er is elektriciteit en water, iets dat 3 jaar geleden eerder een zeldzaamheid was. Maar bij mijn douche ontbreekt een gordijn; de douchekop staat zeker 2 meter boven mijn hoofd, dus het water spat overal in het rond; de lavabo marcheert niet; het stopcontact zit los in de muur. Maar het is een eenpersoonskamer, en dus rustig (als je de ochtendgroet aan Allah en de straatactiviteiten even buiten beschouwing laat: een kniesoor die daarover valt).

Stipt op tijd, zoals het hoort, staat onze frisse meute klaar om weer naar het Novotel te trekken. Bij de Bene Paolo is geen ontbijt te versieren, dus moeten we wel elders gaan. Het ontbijt is goed, sober, zonnig. Blijkt dat de heenreis goed is verteerd door iedereen. Maar we voelen ons nog toeristen, en zullen dat vandaag ook blijven doen.

Wat mezelf betreft: ik groei stilaan in Burundi. Het schokeffect van 3 jaar gelden is er niet meer. Ik ben ook op een andere manier vertrokken: de vader van Rena, die al meer dan 2 jaar bij ons woonde, is daags voor mijn vertrek gestorven. Ik heb gelukkig het afscheid kunnen meemaken, maar de begrafenis zal ik hoe dan ook missen. Ik was dus ietwat afwezig, op het ogenblik dat alles moest beginnen. En het is pas vandaag dat ik de kans krijg om te groeien in mijn missie. Ik ben er erg gelukkig mee dat ik niet vanaf de eerste dag overrompeld word met nieuwe, ontroerende ervaringen. We krijgen vandaag een dagje sightseeing.

Na het ontbijt en het laden van de koffers rijden we naar Gitega, zij het langs een toeristische route. Onze bagage wordt door Pierre en Eric rechtstreeks naar onze bestemming gebracht. Wij rijden met Védast een stuk zuidwaarts langsheen het Tanganyikameer om dan, niet al te ver van het buurland Tanzania, het binnenland in te rijden naar Gitega.

Wat meteen opvalt, is dat de stad Bujumbura in niets meer te vergelijken valt met de groezelige, rommelige en ietwat dreigende stad van drie jaar geleden. Bijna alle straten zijn opnieuw geasfalteerd, er worden ontzettend veel nieuwe huizen gebouwd, het verkeer is veel meer gedisciplineerd dan voorheen. Natuurlijk moet je er wel rekening mee houden dat zaterdagmorgen een verplichte werkdag (vrijwilligerswerk!) is voor de bevolking. Tot 10 uur wordt van iedereen verwacht dat ie gemeenschapsdienst doet. Om te voorkomen dat mensen daaraan zouden ontvluchten heeft men een uiterst ingenieus systeem ontworpen: op talloze plaatsen zijn de straten afgezet met een koord. Een bewaker houdt dit koord gespannen, zodat je niet onopgemerkt kunt passeren met je auto. Heb je het recht om wel te passeren, dan viert de wachter het koord en kan je verder rijden. Een systeem waarbij je verkeerslichten vervangt door een koord, en bovendien een systeem dat makkelijk te verplaatsen is. En je verschaft werkgelegenheid aan minstens één persoon. Je moet er maar aan denken!

Nog iets nieuws dat ik opmerk: hier in Burundi heeft men ook de verkeersdrempels ontdekt. Met tientallen zijn ze aangebracht, te pas en te onpas. Maar het nadeel is dat die drempels hier serieuze bulten zijn, ware obstakels waar je best niet overheen rijdt met een hogere snelheid dan 5 km per uur. Dit zijn kwadraten van onze verkeersdrempels. Alleen zijn de exemplaren hier niet altijd even duidelijk aangebracht, wat soms voor verrassingen kan zorgen. Het zij zo!

We rijden weg uit de stad. De rijen voetgangers die links en rechts de rijbaan afzomen – een beeld dat je stilaan vertrouwd is geworden als je al eerder was in deze contreien – vormen weer het vaste scenario. Alleen, het is weekend: de beweging dooft uit, de pas wordt langzamer. En de mensen zijn al plechtig gekleed in hun weekendtenue. Geen zware lasten op de hoofden, enkel wat kleinigheden, fruit, wat groenten, een paraplu... Na de burgerdienst 's morgens is het weekend ingezet, en niemand dient zich nog te haasten.

Een tiental kilometer ten zuiden van Bujumbura houden we even halt in Mugere. Hier zou, volgens de traditie, de beroemde ontdekkingsreiziger Stanley de nog beroemdere Schotse zendeling David Livingstone gevonden hebben. "*Dr. Livingstone, I presume?*", waren de gevleugelde woorden die Stanley toen uitsprak toen beide heren elkaar ontmoetten. Volgens andere bronnen zou die ontmoeting hebben plaatsgehad in Ujiji, Tanzanië. Hoe dan ook, in Mugere staat een gedenksteen die alludeert op deze gebeurtenis. Blijkbaar is dit één van de enige toeristische attractiepunten van Burundi.

Op de kaarten wordt deze steen aangeduid als "Monument Rencontre Stanley Livingstone". Veel moet je je er niet van voorstellen van dit monument. Het is een uit de kluiten gewassen driehoekige steen, midden in een kale vlakte. Een inscriptie wijst op de ontmoeting tussen beide avonturiers. We moeten eerst wel een koord passeren, dat gevierd wordt op het moment dat we een duit in het zakje doen. En that is it!

Natuurlijk kun je, een groepje blanke toeristen, niet onopgemerkt rondlopen op een open vlakte, en natuurlijk word je dus haast onmiddellijk omspoeld door kinderen. Eerst blij dat ze op de foto mogen, dan nog blijer omdat die rare toeristen ook nog wat snoepjes blijken bij te hebben. Zo wordt deze eerste halte een voorsmaakje van wat ons de volgende dagen nog overvloedig zal te wachten staan. De kinderen krijgen de snoepjes, wij het voorsmaakje.

Dan rijden we weer zuidwaarts langsheen de mooie boorden van het Tanganyikameer. We houden een korte pauze in Rumonge. Het is inderdaad warm aan het worden, de zon straalt met volle overtuiging en jaagt de temperatuur ruimschoots boven de 30°C. Zo maak ik weer op een leuke manier kennis met de aloude Amstel, fris en vooral nat.

Nog verder zuidwaarts voert de weg ons dan. Op het meer zie je talloze vissersbootjes liggen. Alles lijkt hier veel welvarender, veel meer toeristisch. Je hebt natuurlijk de nabijheid van het meer, voedsel is er dus in overvloed. Zelfs heuse stranden en luxueuze villa's her en der. Het feit dat dit de doorgangsroute is van Tanzanië naar Bujumbura zal hier ook wel niet vreemd aan zijn. Hier speelt Burundi duidelijk zijn toeristische troeven uit. Alleen, de toeristen moeten nog komen.

Hier of daar heeft een ondernemend iemand een stukje strand geprivatiseerd, er een mooi restaurant opgetrokken, een beeld van luxe en relax opgehangen. In één van die restaurants houden we nu halt, in Nyanza-Lac. De vis wordt hier vers uit het meer gehaald en voor onze ogen geprepareerd en gefileerd. Het is

opmerkelijk dat er meer personeel aanwezig is dan klanten. Je wordt bediend, vriendelijk toegelachen, maar vooral aangekeken met die hoopvolle blik dat wij toch niet de laatste klanten zouden zijn vandaag. Je zit hier werkelijk paradijselijk: een schitterend panorama op het meer en de verre bergen van Congo. Felkleurige bloemen, geprojecteerd tegen vruchtbaar groen. En het water dat koel is, uitnodigend.

Na de middag rijden we het binnenland in, richting Rutana. Hier komen we in het echte Burundi, in de heuvels, doorheen de afgelegen dorpen. De weg is nog wel geasfalteerd, maar de weelde van de Tanganyikaoevers is hier niet meer aanwezig. We rijden huiswaarts.

In Rutana willen we de bisschop een bezoekje brengen. We weten namelijk dat de aartsbisschop in Rome is voor de Afrikaanse synode, en dat hij morgen de viering van 10 jaar CM niet kan voorgaan. Daarom willen we uit de mond van Mgr. Bonaventure horen of hij van plan is naar die viering te komen, en om de eucharistie voor te gaan.

We vinden het grote bisschoppelijk paleis aan de rand van de stad. Het is een nieuw bisdom, dus ook een nieuw bisschoppelijk paleis. Je hebt er een prachtig uitzicht over de heuvels van de omgeving. We worden ontvangen door de huishoudster, een typische 'dienstmaagd des heren', onbeschrijfelijk teruggetrokken, maar ontzettend behulpzaam. Nog voordat de bisschop haar een teken geeft staat ze al paraat. Ze bezorgt ons een verfrissing, en plechtig zitten wij geschaard rondom de kerkelijke hoogwaardigheidsbekleder. Het gesprek is aanvankelijk vrij aftastend, maar de man ontdooit en stelt zich zeer positief op tegenover ons project. Uit zijn woorden blijkt wel dat hij zich zeer eenzaam voelt, hier op deze hoogte. Dit schitterend paleis moge een parel zijn, maar een parel die verborgen is in een ontoegankelijke schatkamer.

Onze tijd is echter te beperkt. We moeten nog naar Gitega, en Védast houdt er niet van om in de donkerte te rijden. Daarom moeten we onder zachte dwang van de tijd ons losrukken van deze plaats. En we rijden rechtstreeks naar Gitega, daar waar onze thuis voor de volgende dagen zal zijn.

Om 18.30 u, in complete duisternis, arriveren we in Gitega, in het aartsbisdom. We worden ontvangen door de verzamelde abbé's en de vicaris-generaal, Mgr. Blaise. Mij valt op dat we ook worden verwelkomd door de talloze krekels met hun mooiste getsjirp. Alsof zij de zusters, die op dit ogenblik hun avondgebed bidden, willen vervangen. En zij, onze zusters krekels, doen het van harte en met volle overtuiging.

Na het, naar Burundese normen overvloedige, maal trekken we ons terug in onze vertrekken. Het was een goed gevulde dag, maar een dag van genieten. We waren nog toeristen, maar we weten dat vanaf nu onze missie begint. Ons bezoekje bij Mgr. Bonaventure was de zachte overgang. Morgen verwachten we met z'n allen de onderdompeling. Morgen vieren we feest.

Ik duik onder m'n muskietennet. Het is gespannen tussen de deurstijlen van mijn douchekamer en de nagel waaraan een kruisbeeld hangt. Van dit kruis hangt heel mijn nachtrust af. Aan het etiket van het muskietennet merk ik dat het geval gemaakt werd in Arusha, Tanzania. Misschien kan ik vanonder mijn muskietennet een Arusha-akkoord sluiten met de muggen: als zij mij met rust laten, dan zal ik ook niet op hen jagen. De eerste nacht lukt me dat opperbest; ik slaap vredig in, ongestoord, en weet me veilig tegen elke mug.

Zondag 4 oktober

Vannacht werd ik wel gewekt door een mug, maar ik voelde me niet bedreigd, weggekropen onder mijn muskietennet. Ik heb die mug herhaaldelijk gehoord, maar ik lachte haar uit. Jij mij niet hebben, ik jou niet jagen.

Om 6 u word ik dan gewekt door klokgelui, en om 7 u opnieuw. Je merkt dan dat je niet alleen hebt geslapen in het gezelschap van een mug, maar van nog veel andere beestjes: een zwart spinnetje, een platte kever, een grote mier, en wie weet wat nog allemaal. Maar vandaag is de feestdag van Sint-Franciscus, dus hoort die dierentuin er wel bij. Bovendien zijn het stuk voor stuk beestjes die de stilte niet storen – behalve dan die mug.

De afspraak is dat we om 8 u bijeenkomen bij Marc en Jeannette om samen te gaan ontbijten. Terwijl ik me klaar maak wordt zachtjes op mijn deur geklopt. Het is Pierre die me een cadeautje komt afgeven. Je kunt hem vandaag nog gebruiken, zegt hij. Ik open het kleurrijk pakje en zie een mooie kazuifel en stola, gemaakt in het naaiatelier van het bisdom. Ik wist het al van vorige keer, hier in Burundi weet men je steeds te overvallen met de meest onverwachte verrassingen. Deze kazuifel moet ik meenemen naar Murayi, waar ik mee de viering voor zal gaan, gekleed met de dankbaarheid van deze mensen, maar zelf ook ondergedompeld in dankbaarheid naar hen toe.

Na het ontbijt hebben we nog een rustige morgen. De 7-urenmis in de kathedraal is nog bezig. Ik hoor de zang in de kerk. Enkele mannen lanterfantten wat op het grote plein voor de kerk. Een paar moeders met hun kindje komen even wat koelte zoeken in de buitenlucht. En wij doen beide tegelijk: lanterfantten en koelte zoeken in de buitenlucht. Zo wachten we op het ogenblik dat we naar Murayi zullen vertrekken.

De rit is niet erg ver. Wanneer we de geasfalteerde weg verlaten, onder een feestelijk versierde triomfboog, krijg ik weer kippenvel. Deze hobbelige zandweg ken ik nog van vorige keer. Murayi was toen het eerste dorp dat we bezochten. Het werd toen voor mij de overgang van de drukke stad Bujumbura naar de heuvels, van de dreigende sloppenwijken naar de levensblijve dorpelingen. Hier had ik toen mijn initiatieritus doorgemaakt, en werd ik toegerust tot nog vele andere diepgaande ervaringen. Vandaag verlang ik naar de herkenning, naar de authentieke hartslag van Burundi. Het wordt nog veel meer dan dat.

Het beeld van het dorp is niet veranderd. Of toch wel, het grote plein voor de kerk ziet zwart van het volk. Allemaal feestelijke mensen, de vreugde schiet uit hun ogen. En wanneer wij uit het busje stappen worden we verwelkomd door de Tambourinaires du Roi, de enige echte tambourinaires van Gishoro. We worden zelfs naar de eerste rij gevoerd. Het ongelooflijke ritme van deze tambourinaires werkt als een drug. Het voert je tot ongekende hoogten. De authentieke hartslag van Burundi dringt hier door merg en ziel. Hier word je Burundees, willen of niet.

Wanneer men me op de schouders tikt en zegt dat ik naar de sacristie moet gaan, weet ik eerst niet eens meer wat er gaande is. Gelukkig dat men er bij zegt dat ik me moet klaar maken voor de viering. In de kleine sacristie staat een achttal abbé's die de viering mee zullen voorgaan. Ook Mgr. Bonaventure is er. In een plechtige stoet gaan wij naar buiten, waar de plaatselijke mutualisten een heuse processie hebben opgesteld, gevolgd door onze Vlaamse delegatie, dan de misdienaars en tenslotte de rij concelebranten. Er wordt enthousiast gezongen, gebeden, gedanst.

De kerk zit afgeladen vol. De stoet van priesters kan zich met moeite een weg banen tot aan het altaar. En intussen wordt er gezongen, gedanst. Al dansend

word je mee naar voor gevoerd, één met de mensenmassa. En dan begint de mis. Van op je bevoorrechte plaats vooraan kun je alles van nabij meemaken: de prachtige choreografie van de meisjes, de jongetjes uit Nyabikere, die hun hart en ziel uitdansen. Ik zag ze drie jaar geleden al bezig, en ze ontroeren nog steeds door de overtuiging waarmee ze dansen.

Je hoort de zangen, de lezingen, heel het liturgisch gebeuren in het Kirundi. Ik snap er geen jota van, behalve één woord: 'amahoro', vrede. Van harte wens ik de vrede aan al die concelebranten die met mij meevieren. Ik wens de vrede aan onze delegatie, die vooraan geposteerd werd. Ik zou heel de kerk willen rondgaan, want vandaag is het feest van Franciscus, de dag van de vrede. Maar ik moet me terug reppen naar mijn plaatsje achter het altaar, want men wacht er op me.

Wanneer de viering is afgelopen en je terug in de sacristie komt, sta je verwonderd dat de plechtigheid bijna 4 u heeft geduurd. En geen moment heb je het gevoel gehad van de lange duur. Daarvoor wordt te veel gezongen, en je zingt mee; er wordt te veel gedanst, en je danst mee... Er waren speeches, en blijkt dat ook de TV aanwezig was.

Eenmaal buiten, terug opgenomen in de mensenmassa, is het even moeilijk om te ontdekken waar mijn reisgenoten staan. Ik hoor de tambourinaires weer volop bezig, omringd door een brede kring van toehoorders. Daar ontdekt Pierre mij en hij forceert een doorgang naar de voorste rijen, waar ik weer enkele blanke feestvierders herken. We zijn terug aan af, hier waren we samen begonnen voordat men me kwam halen voor de viering.

Nu worden we, begeleid door veiligheidsagenten (waarom is dat nodig in deze atmosfeer?), uitgenodigd in een enorme tent. Er staan daar enkele tafeltjes opgesteld, en een grote feesttafel. De vloer is plechtig bedekt met gedroogd hooi, om de schoenen van de hoogwaardigheidsbekleders niet vuil te laten worden. Maar dat hooi is zeer glad, zeker wanneer er een oneffenheid is in de bodem. Met voorzichtige pasjes bereik je de tafels, waar je je plaats wordt aangewezen. Ik heb niemand echt zien uitglijden, maar wel velen hand in hand zien lopen om dat te voorkomen.

We worden dan uitgenodigd aan het buffet. Enkele vrouwen staan in voor de drank, elke vrouw bedient een eigen hoekje van de tafel. Het is alsof je voortdurend op je vingers gekeken wordt. Je glas mag niet half leeg staan, of het wordt weer opgevuld. Tussendoor wordt hier en daar een speech gehouden, een toneeltje opgevoerd. Ook Bart, onze algemeen directeur, moet zijn woordje plaatsen. Hij doet dat in het Frans, dat dan meteen door Pierre vertaald wordt in het Kirundi. Soms, tijdens de vertaling, zie ik Bart zich afvragen: heb ik dat allemaal gezegd? Maar het is een boodschap van hoop, van bemoediging. En een flinke dankjewel aan Marc en Jeannette, de grondleggers, en aan de overtuigde mutualisten ter plaatse.

Na de middagceremonie worden we weer naar buiten geleid. Weer staan de tambourinaires ons op te wachten, weer worden we ondergedompeld in hun opzwevende ritme. Eigenlijk kun je er nooit genoeg van krijgen. Wanneer de oudere groepsleider me als afscheid omhelst, gutst het zweet van zijn lichaam. Want het mag misschien wat bewolkt zijn, de temperatuur is vrij hoog en de intensiteit van de dans doet daar zeker niet voor onder.

Maar helaas, ik word weggerukt van de tambourinaires. De vicaris-generaal, Mgr. Blaise, wil me meevoeren naar Gitega, naar mijn medebroeders die de enorme Franciscuskerk weer op aan het bouwen zijn aan de rand van de stad.

Het klooster, vlak naast een protestantse kerk aangebouwd, is een vrij groot gebouw, en ik vind het nogal ontoegankelijk. Er komt ternauwernood iemand naar de poort om te openen. Maar wanneer we goed en wel binnen zijn, zie ik de reden van deze koele ontvangst. In de binnenplaats zit een grote groep mensen bijeen op het grasveld. Er wordt gezongen, gepraat, plezier gemaakt. En wanneer wij binnenwandelen worden we ontvangen met een enthousiast applaus, een koele Primus en weer een paar speeches.

Blijkt dat er hier 3 franciscanen wonen en dat ze ter wille van de feestdag hun parochianen hebben uitgenodigd op dit tuinfeest. Wanneer Mgr. Blaise me een teken geeft om verder te gaan, wil ik wel even op mijn beurt de mensen een goede feestdag toewensen. Prompt wordt mij een vertaler aangewezen. Ik heb de indruk hier toch een paar gelukkige medebroeders achtergelaten te hebben, en in ieder geval heb ik weer ietsje mee gekregen om nog vaker aan terug te denken.

Hoe enthousiast deze ontmoeting ook was, het beste van de namiddag moet nog komen. We rijden nu naar een achterwijk van Gitega, waar de soeurs franciscaines wonen, een kleine gemeenschap van een 12-tal franciscanessen. Ook zij vieren feest vandaag. Toch worden we binnengelaten in een spreekkamer, vrij onpersoonlijk, vrij streng. Eerst komt de overste met ons praten, een oudere, magere zuster. Stilaan komen er af en toe meer zuster(tje)s binnenvallen. Tot plots iemand iets in het oor komt fluisteren van de overste: wij worden uitgenodigd in de refter.

Wanneer we aan tafel zitten en ik even rondkijk, herken ik links en rechts wel het gezichtje van een jonge zuster. Wellicht een novice van een drietal jaren geleden, toen ik hier op een morgen ook eens te gast was. De maaltijd is uitstekend, bereid met heel veel liefde en fantasie. Ik drink voor de eerste maal in mijn leven bananenbier, dat dan nog in het huis zelf is gemaakt. Volgens Mgr. Blaise is dit het beste bier dat hier in Gitega te vinden is, en volgens mij ook het strafste.

Als digestief krijgen we nog het optreden van een viertal dansende zusters, 2 van Burundi en 2 van Congo (de Rwandese zusters die hier wonen zijn van dienst en kunnen dus niet meedoen). Dit is weer een gebeuren om kippenvel van te krijgen, een sfeer om eeuwig terug te verlangen naar de 'roots' van het franciscanisme: gastvrijheid (geven en ontvangen), blijheid, dankbaarheid, openheid. In mijn korte toespraakje heb ik hen daarop gewezen. En ik heb geen moeite moeten doen om op ideeën te komen: ze werden mij hier op de lippen gelegd.

Dan sluipen Mgr. Blaise en ik terug naar het aartsbisdom langs een onmogelijk straatje. Ik vind er mijn compagnons terug, en we hebben nog even tijd om uit te wisselen over deze dag. En weer krijgen we door Marc en Jeannette de geschiedenis te horen van de oorlog die gelukkig voorbij is. Anders was deze dag nooit geweest wat hij nu geworden is.

Maandag 5 oktober

De nachtelijke bezoeker, mijn mug, is weer present geweest. Voor de rest was het stilte, rust, nagenieten. Wanneer ik 's morgens wakker word hoor ik regen vallen, een fris buitje. Is dit het begin van het regenseizoen? Thuis wordt vandaag de vader van Rena begraven: heeft die regenbui daarmee te maken? De hemel die weent en mijn hart dat weent?

Om 8 u ontbijten we en heel de voormiddag wandelen we met Dismas rond in Gitega. Er zijn veel vaste adressen te bezoeken. We beginnen aan een Mariale bedevaartskerk, waar ik me nog even in stilte terugtrek om aan het gebeuren op het thuisfront te denken. Maar lang kan dat niet duren, dat was ook niet de bedoeling.

Dan springen we even binnen bij Lazare, de plaatselijke kunstenaar en leverancier van veel houtsnijwerk dat bij ons te koop staat. De begroeting is even hartelijk als vroeger, alleen zijn de kindjes van 3 jaar geleden prille juffertjes geworden, tenminste de oudste van hen. Zijn mooie houten beelden bevinden zich nu in een kiosk in Bujumbura. Daar zullen we nadien nog naartoe trekken om onze valiezen te vullen met nieuwe winkelvoorraad.

We stappen daarna naar de school voor doofstomme kinderen, "Ishure ry' Abaragi, Centre Education Spécialisée pour Déficients Auditifs, Notre Dame de la Persévérance", een hele mondvol. Deze instelling wordt door de VZW Projecten Burundi geholpen. Het is steeds onwezenlijk om hier te komen, want je hoort geen joelende kinderen. Alsof je hier een stil slotklooster binnenwandelt. De gebaren zijn ook veel rustiger, minder uitbundig. Het is Spes, - haar naam klinkt heel wat eenvoudiger dan de naam van de instelling waar ze verantwoordelijk voor is, - die ons ontvangt en rondleidt. We mogen de klasjes bezoeken, en ik word ontroerd wanneer in een klaslokaal de meester naar onze namen vraagt. Dan legt hij aan de kinderen in gebaren uit hoe wij heten. En je ziet dan één van de kinderen op het bord onze naam neerschrijven: Jeannette, Joseph... Wat een zachte blik heeft deze man, wat een stille fluisterende stem. Je ziet en voelt dat hij van de kinderen houdt. Als dit geen evangelie is: "wat je voor de minste van de mijnen hebt gedaan...".

We trekken ook naar de schrijnwerkerij. De machinerie is stuk, of tenminste toch de elektrische bedrading. Maar we komen in het atelier waar enkele jongeren houtsnijwerk fabriceren. Deze jongens doen dat met een enorme precisie en vaardigheid. Jonge kunstenaars in de dop. Veel van hun werk wordt ook verkocht ten voordele van de school.

Ons verblijf is natuurlijk veel te kort. Langs de achterdeur vertrekken we en we gaan nu een tehuis van blinden bezoeken. Deze kinderen kunnen ons wel horen, maar niet zien. En ook dat geeft een heel eigen beleving. De kinderen zit samen in de eetzaal een kop water te drinken. De sfeer is prettig maar niet uitbundig. Je wordt hier niet overrompeld door de kinderen, en dat is een apart gevoel op zich.

Buiten zie ik een jongetje staan tegen de muur. Alleen. Troosteloos. Hij draagt een enorme zwarte bril. Dit is het oerbeeld van eenzaamheid. Afgesloten van iedereen, opgesloten in zichzelf. Wellicht zou zijn zicht nog goed te redden zijn, alleen is er geen gespecialiseerd personeel hier. Bart maakt de bedenking: als hier een paar oogspecialisten eens op stage kwamen, of op de wijze van dokters-zonder-vakantie, wellicht zouden veel van deze kinderen terug gewoon kunnen zien. Een pijnlijk punt om over na te denken.

Even lopen we nog binnen bij de zusters Bene Maria, waar door gehandicapten liturgische kunst wordt geproduceerd, liturgische gewaden, altaarstukken, geschilderde panelen. De kazuifel die ik gisteren van Pierre heb gekregen was afkomstig uit dit atelier. Maar het schilderwerk moet in je smaak vallen, en ik kan niet zeggen dat dit bij mij het geval is. Maar kom, deze mensen worden aan het werk gezet, en ze doen het met hart en ziel. En dat maakt zeer veel, zoniet alles, goed.

We keren terug naar huis langs een school die nieuwe ramen heeft gekregen door toedoen van een of ander Vlaamse school. Eigenlijk weet ik het niet goed meer, want de lucht is intussen pikdonker geworden. Een zwaar onweer dreigt. Donder en bliksem halen de bovenhand. We passeren het Secrétariat National Chiro – Burundi; alleen al omwille van Bart moeten we hier even stil staan, om herinneringen aan lang vervlogen jeugdijaren ten volle tot hun recht te laten komen. Maar dan wordt het ernst. Bijna lopend halen we het aartsbisdom, net te laat om te zeggen dat we de voormiddag droog hebben doorstaan.

Tijd voor het middageten, en we gaan dit doen in Tamotels. Lekker vis en geit, eenvoudig, rustig. En op de terugweg stoppen we vlakbij het aartsbisdom bij een slotklooster waar de zusters naast hosties ook lekkere koekjes bakken: placebohosties voor kinderen. De zusters kennen Marc natuurlijk al lang, maar de voorraad koekjes die ze vandaag mogen leveren is indrukwekkend. Hiermee zullen we binnenkort heel wat kinderen gelukkig mee maken.

En dan rijden we met heel het gezelschap naar Mugeru, de stad op de berg. Onderweg merk ik hoe naast de verkeersdrempels ook het rondpunt zijn intrede heeft gedaan in Burundi. Nu, ruimte daarvoor is er meer dan genoeg. Alleen is het te hopen dat men er niet te pas en te onpas gebruik van zal maken, zoals dat met de verkeersdrempels soms wel het geval is.

Wanneer we de grote weg verlaten en langs de zandweg naar boven dokkeren, merk ik dat veel bruin water in de rivieren stroomt. Het onweer van vanmiddag heeft nu al zijn sporen nagelaten. En onmiddellijk zie je de vrouwen met hak de velden te lijf gaan. De keiharde droge grond is door de regen meteen veel vlotter bewerkbaar geworden. Dit is werken met de neus op de actualiteit van de dag. En natuurlijk is het de vrees voor honger die deze mensen daartoe dwingt.

We parkeren naast de grote, statige kerk van Mugeru en met de pastoor wandelen we via een zeer mooi wandelpad naar een hotel-in-opbouw. De ruwbouw is grotendeels af, de stellingen (aaneengebonden balkjes) staan er nog rond. Het zou een hotel moeten worden voor bedevaarders, religieuzen, die in groten getale naar hier zouden komen om Maria te vereren. Het zicht is op deze hoogte adembenemend mooi. Dit is op zich al een verschijning waard.

Wanneer we langs een ander pad terug afdalen, komen we aan een aangelegde ruimte, als een theater gebouwd tegen de berghelling, waar plechtige missen voor zeer veel volk zouden kunnen gevierd worden. En er is een bakstenen Lourdesgrot gebouwd. Helaas, al deze installaties hebben weinig te zien met Mugeru en z'n bevolking. Het is niet op zo'n kunstmatig aangelegd Mariaheilgdom dat deze mensen zitten wachten. De pastoor mag er dan wel fier over zijn, mij dunkt dat hij zijn energie en z'n centen beter elders in steekt.

In het dorp zelf gaan we naar het weeshuis dat eveneens gesponsord wordt door de VZW Projecten Burundi. Hier binnenkomen is steeds een verademing. Vanaf de ruwe hotsebotsestraat kom je in een mooie, rustige binnenplaats. Maar die binnenplaats blijft nooit lang rustig als je er binnenkomt. De kinderen komen enthousiast toegesnel wanneer ze blanken zien, want ze weten dat ze ietsje kunnen krijgen, snoep, koekjes. De koekjes van de slotzusters komen hier zeer goed van pas. Gelukkige kinderen zijn het, je ziet het zo. Ze zijn goed verzorgd, dragen propere kleertjes, alleen zijn hun 'ouders' ersatz. Het zijn weeskinderen. Huiselijk geluk zal hun nooit gegeven zijn, ook al zorgt men hier zo goed voor hen. Maar hier even mogen vertoeven is weer een echte 'Burundi-ervaring'.

Bij de terugkeer houden we nog een moment halt bij het 'grootwarenhuis' van de Pakistanees. Dit zal bijna dagelijks ons ritueel worden, want we moeten brood aankopen, drank, toespis, zowel voor ons avondeten als voor de picknick van de dag nadien. Altijd komen dan bedelaartjes postvatten naast de auto, soms met begerige blikken, soms zie je ook echte honger op hun gezicht. Blijf dan maar eens onverschillig tegenover die kinderen, wanneer je zelf voor je eigen voorraad hebt gezorgd!

Thuis eten we samen een boterhammetje en gaan zeer vroeg naar onze eigen kamers, al om 22 u. De dag was goed gevuld, er is wat regen gevallen, maar zoals het er nu naar uitziet is het regenseizoen toch nog niet echt begonnen. Daarvoor was de namiddag te stralend en de avond te mooi.

Dinsdag 6 oktober

Vanmorgen had ik de eerste waterproblemen. Er kwam geen water uit de douche. Slechts nadat ik de kraan tien minuten liet openstaan kreeg ik een dun straaltje water. Je wast je met het water dat je hebt, dat is geen probleem. Maar wanneer ik daarna de kraan terug dicht draai, blijft de douche wel druppelen.

Om 8 u vertrekken we vandaag naar Gatonde, een behoorlijke rit van 2 u. We rijden langs een nieuwe baan, en langsheen een groot stuk van de route zien we mensen, ook kinderen, keien tot kiezel kappen. In de snikhete zon. Een loodzware bezigheid is dat en echte kinderarbeid.

Maar het landschap is weer buitengewoon mooi. Wanneer je over een goed geasfalteerde weg rijdt, dan heb je de kans om ook naar dat landschap te kijken, te genieten. En het is helder vandaag, de regen van gisteren heeft de lucht een frisse douche gegeven. De dag belooft veel.

In Gatonde, een plaatsje dat ik nog niet kende, worden we verwacht in de kerk, zeg maar een multifunctionele ruimte. Hier zal de algemene vergadering van de plaatselijke CM doorgaan. We zitten in de zijbeuk en kijken uit op het altaar, waarvoor een tafeltje gezet is om de voorzitters te installeren. Vooraan zitten de kleurrijk geklede vrouwen op lage banken. Achter hen zitten de mannen. En wij zitten opzij tegen de muur, waar we een goed overzicht hebben van heel de vergadering.

De vergaderzaal doet blijkbaar tegelijkertijd dienst als kerk, want op zeker moment komt een vrouw hier knielen om te bidden, het babytje strak op de rug gebonden. De vergadering stoort zich niet aan dit gebed, de biddende vrouw stoort zich niet aan de vergadering. Een perfecte synergie dus.

Zoals wij hier nu zitten bedenk ik dat vele van deze mensen hier er al een dagtocht op hebben zitten, en dat ze na de vergadering nog eens 17 km terug naar huis moeten. Indrukwekkend toch! Je moet je niet afvragen of deze mensen gemotiveerd zijn!

Bijna onmiddellijk bij het begin van de vergadering komt een klein meisje op me toegelopen om een kleine knuffel te krijgen. Wanneer dat gebeurd is wordt ze rustig (en ik ook). Intussen zie ik een van de zitbanken waarvan de poten helemaal krom staan. Natuurlijk dat ze onder het gewicht van de mensen het begeeft, en kreunend scheefzakt. Maar het passeert als een fait divers. Wanneer later nog mensen binnenkomen wordt de kapotte bank weer ingenomen. Nu begeeft ze het finaal en zit iedereen op de grond. Met een glimlach wordt de bank dan maar afgevoerd. De mensen blijven wel intact.

Tijdens de vergadering missen we Pierre Claver. Hij is enkele dagen afwezig voor een congres in Benin. Nu leidt Charlotte de vergadering, speelt ze tolk, doet

ze alles. Ze doet het wel voortreffelijk, maar onvermijdelijk komen er soms langere hiaten, wegens het vertaalwerk. Maar die hiaten worden dan wel deskundig opgevuld door de schreeuwende, spelende, fezelende kinderen. Je zou het een soort achtergrondmuziek kunnen noemen, die af en toe als voorgrondmuziek wordt gepresenteerd.

De vergadering hier loopt inhoudelijk bijna identiek met de andere vergaderingen die we zullen meemaken. Na de voorstelling van het jaarverslag door de voorzitter van de afdeling, wordt door Marc een toespraak gehouden over het partnerschap tussen CM-Midden-Vlaanderen en CM-Gitega. Over de rechten en de plichten, over wederzijdse engagementen. Wij van onze kant beloven jullie zoveel mogelijk te zullen helpen; maar jullie moeten zoveel mogelijk propaganda maken om leden te winnen. Zo is iedereen ermee gebaat.

Dan komen de vragen, concrete vragen, waarop door Marc geantwoord wordt. Hier vraagt men naar een auto voor het ziekenvervoer. Marc repliceert daarop dat een ziekenauto voor elke afdeling onbetaalbaar wordt. Hij stelt voor om een telefoon te installeren, zodat de centrale kern de aanvragen kan ontvangen en de auto ter beschikking kan worden gesteld. Een tweede concrete vraag is er naar kleinere gezondheidscentra, i.p.v. één groot centraal gezondheidscentrum. Hier staat de CM volledig achter, maar de vraag moet nog goedgekeurd worden door de dokter-inspecteur van de staat.

Tenslotte is er de noodzaak dat ieder lid van de mutualiteit overal moet kunnen verzorgd worden, en niet enkel in eigen kern. Hiervoor moeten conventies gesloten worden, aldus Marc, en het is onze opdracht te zorgen dat er zoveel mogelijk conventies gesloten worden.

Als slot wordt de kern nog getrakteerd, n.a.v. het 10-jarig jubileum van de CM-Gitega, op 250.000 Burundese frank. De voorzitter, die de som ter hand wordt gesteld, begint onmiddellijk het bedrag na te tellen. Maar intussen kondigt Marc ook aan dat de vergadering getrakteerd wordt op bananenbier, en dat is voor al die mensen op dat moment veel belangrijker. Met een daverend applaus worden we uitgeleide gedaan, het bananenbier zullen zij wel de baas kunnen.

Tijdens de vergadering had ik Hans naar buiten zien gaan, samen met Marianne. Ik dacht dat ze het te benauwd kregen in de goed gevulde ruimte, maar achteraf bleekt er iets anders aan de hand te zijn. Hans was misselijk geworden, en lijkbleek ligt hij in de schaduw te wachten op ons. Marianne als een trouwe verpleegster naast hem. Ook Bart blijkt last te hebben van zijn ingewanden. Iedereen krijgt op z'n beurt wel iets te verwerken, maar bij Hans was het vandaag te veel ineens. Samen met Marianne keert hij terug naar Gitega. Jammer.

De kleine rest bezoekt eerst nog het grote gezondheidscentrum, achteraan toegankelijk langs hoge trappen. Bij de bouw had men er namelijk niet op gerekend dat het terrein hier helde, zodat de achterdeur op een kleine afgrond uitgaf. Door die trappen is dat gelukkig gecorrigeerd.

Voorts zien we vele mensen zitten wachten voor consultatie. Links van de inkom valt een kleurrijke groep onmiddellijk op. Het zijn allemaal stralende vrouwen met of zonder kindje op hun schoot, maar in ieder geval met een kindje in hun schoot. Ze juichen bijna wanneer je een foto van hen maakt. Fiere (toekomstige) moedertjes, ze zijn er precies graag bij.

Op terugweg naar Gitega houden we nog even halt bij een Batwadorpje. Armoede kun je je niet schrijnender voorstellen. Hier wonen de armsten van de armen. Voor een lemen hut met rieten dak zit een zieke vrouw. Ronde potten

van klei staan in de zon te drogen. De pottenbakster ziet ons halt houden en begint meteen breeduit te glimlachen. Zij kent de bezoekers: die komen hier één of tweemaal per jaar voorbij. En op minder dan een ogenblik staat heel het plein vol Joelende kinderen. Ook zij weten dat ze weer een kleine versnapering gaan krijgen, misschien het enige wat zij vandaag te eten zullen krijgen. De grijpende handjes smeken om meer. Hier en daar loopt een vrouw met een snel omgeslagen kleurrijke panje. Maar voorts is iedereen in lompen gekleed, vooral de kinderen. De kleur van de kleding en van de huid en van de aarde is precies eender. Dit is de kleur van echte armoede. Je moet je losrukken van de aandringende kinderen. Wanneer zullen ze nog eens kunnen lachen als vandaag?

Dan rijden we verder naar Nyabikere, een van de eerste kernen van CM-Gitega. Het is hier dat we onze picknick voorzien, heel wat ruimer en luxueuzer dan de kleine dingen die we achterlieten bij de Batwa. De smaak is dubbel vandaag: je smaakt de eenvoud van een stuk brood met een reepje worst. En tegelijk smaak je het stof dat de bedelende Batwakinderen je hebben meegegeven. Je drinkt koel water of Amstel of Primus, maar tegelijk dwalen je gedachten af naar die sukkelaars die straks nauwelijks zullen kunnen schuilen wanneer het begint te regenen.

Terug thuis pikken we Marianne op, laten Hans zich rustig overgeven aan een verkwikkende rust, en rijden we naar Gishora, de thuisbasis van de Tambourinaires du Roi, zij die ons ritmisch begeleid hebben bij onze feestelijkheden van 10 jaar CM. De weg is me bekend van 3 jaar geleden; ik kan me bij wijze van spreken elke bult van de weg voorstellen. Het is nu niet anders dan toen.

Maar aangekomen aan het 'koninklijk domein' van de tambourinaires, valt me op hoe deze mooie site in verval is. De kinderen en volwassenen die hier rondom wonen zijn nog steeds even grauw. Maar de rieten hutten zijn in verval, zijn dringend aan restauratie toe. Het zou werkelijk jammer zijn moesten deze getuigen van een stuk boeiende geschiedenis van Burundi aan de tand des tijds overgeleverd blijven. Mijn hart als historicus krimpt ineen. Maar ik heb goede hoop, want de oude conservator die ons rondleidt is er vrij gerust in. Alleszins is zijn afscheid geen deprimerend afscheid. En ook de paar jonge tambourinaires die intussen toegekomen zijn, staan garant dat deze traditie nooit verloren zal gaan.

We rijden terug naar huis. Maar thuis zijn betekent bezoek. De mensen voelen precies wanneer we zullen aankomen, want onmiddellijk wordt de leefruimte bij Marc en Jeannette ingepalmd door de ene bezoeker na de andere. Zij kunnen 'hun' Marico en Jeannette niet missen. Ik vraag me af of het omgekeerd niet net hetzelfde is.

's Avonds is er een groep Fransen gearriveerd die hier ook een paar dagen zullen logeren. Hun 'missie' is echter van een heel ander kaliber dan de onze. Aan tafel worden we door Mgr. Blaise door elkaar gezet. Aan mijn kant van tafel zit o.a. ook een Bretoense priester, en we hebben een echt gezellige babbell gehad. Maar aan de andere kant van de tafel zie ik dat de gesprekken niet zo vlot verlopen. Nu, moeilijk is dat niet te begrijpen. De Bretoense priester, Eddy en ikzelf praten over 'eenvoudige' problemen, zoals de zaak van Vlamingen en Walen en van Bretoenen en Fransen. De anderen zijn duidelijk bezig met de problemen van dit land, en ze hebben duidelijk andere meningen over de problematiek en de manier van aanpak hiervan.

's Avonds moeten we nog even bekomen voor het slapengaan. En weer vertellen Marc en Jeannette over hun belevenissen hier. Zij zijn een geschiedenisboek over de recente geschiedenis van dit land. Wanneer worden die verhalen eens vastgelegd voor het nageslacht? Historia magister! Laat dit gezegd zijn door een niet al te fanatiek historicus.

Woensdag 7 oktober

Vanmorgen blijkt dat Marianne de koorts van Hans heeft overgenomen. Ze besluiten beiden thuis te blijven, ditmaal met Hans als trouwe verpleger.

De kleine rest trekt naar een nieuwe afdeling, in Mukanda. De weg daar naartoe is werkelijk spectaculair mooi, over hoogtes van om en bij de 2.000 meter. Had men mij geblinddoekt hier naartoe gevoerd, en me ergens losgelaten op de rotsige bodem, dan had ik me gewaand ergens in Umbrië, op de Monte Penna, de Monte Fionchi, de Monte Subasio, of een of andere Monte uit het groene hart van Italië. Statige cipressen doorklieven de dorre weiden. Alleen, de weg is rood en regelmatig duiken zwarte kinderen tevoorschijn opzij van de weg. Dus dit is toch nog Afrika!

Het is een waagstuk, deze weg naar Mukanda, enkel bereikbaar met een 4x4. We hebben ons daarom verdeeld over twee auto's om in mekaars spoor ons doel te bereiken.

We komen aan in Mukanda midden in een waar volksfeest, met plaatselijke tambourinaires inclus. Je hebt de indruk dat de kinderen hier aan de bomen groeien. Overal waar bomen staan zitten, hangen, klimmen kinderen om van het spektakel niets te moeten missen. Ik denk aan de kleine Zacheüs uit het evangelie die hoog in de boom klom om Jezus te kunnen zien. Hier in Mukanda is er niet één Zacheüs, maar tientallen Zacheüsses. En wij kunnen hen ook bevestigen, net zoals Jezus indertijd: "Vandaag willen wij bij jullie te gast zijn".

Op het plein vóór de vergaderzaal staat een rij stoelen klaar, daar mogen wij plaats nemen. Rondom het plein ziet het zwart van het volk. En aan de andere zijde, recht tegenover ons, staan de tambourinaires opgesteld. Ze maken er een denderend optreden van, om hart en ziel te verwarmen. Wij zijn eregasten, en daar willen zij het beste van zichzelf voor geven. En weer zullen de foto's die je hier neemt bijlange niet genoeg zeggen want de 'ambiance', het ritme ontbreekt.

De vergadering gaat daarna door in een aangrenzend zaaltje, donker, waar de mensen op elkaar gedrukt zitten. Ik ben blij een stoel te vinden in de hoek, waar ik me rustig kan concentreren op het neerschrijven van mijn 'memoires'.

Mukanda is een nieuwe afdeling, zonder de traditie van gevestigde gewoontes. Je zou het een echte 'gemengde' vergadering kunnen noemen, in die zin dat mannen en vrouwen en kinderen kriskras door elkaar zitten op de smalle schoolbanken. Hier is niet de relatieve orde die je in de andere vergaderingen vindt. De barak is donker, is afgedekt met golfplaten, en de kleine vensters in de muren hebben luiken die piepen in de wind. En aan de ingang staat Védast als een wachter om de opdringende grotere kinderen buiten te houden. Maar verder loopt alles zoals naar gewoonte: verslaggeving door de voorzitter, vragenronde, antwoord van Marc... En afsluiten met een biertje terwijl wij buiten weer worden opgevangen door de trommelende tambourinaires. Een levendige afdeling is dit, helaas veel te ver verwijderd van het gezondheidscentrum in Buhoro. En dit zullen wij nu aan den lijve ondervinden.

We hobbelen langs een prachtige maar moeilijke weg, de enige toegang van de mensen van Mukanda naar het gezondheidscentrum in Buhoro. Bij momenten

moet je met de 4x4 echt een 'surplace' maken om vooruit te geraken. Védast voelt zich in z'n element, en gierend van het lachen baant hij zich al dansend een weg. Dit is zijn terrein!

In Buhoro is niet zo heel veel volk aanwezig. Het blijkt marktday te zijn en dit is dus geen goed moment om te vergaderen. Het is echter wel een afdeling met ervaring. Je ziet dat aan de ordening in de zaal: de mannen zitten rechts, de donkere zijde van de zaal. De vrouwen versieren links de zaal met hun kleurrijke panjes en hoofddoeken. En buiten, aan de ramen, kijken de kinderen nieuwsgierig toe wat die blanke mensen hier in 's hemelsnaam komen doen. Alles netjes geordend, iedereen als het ware zijn of haar eigen plaats.

Er worden hier veel vragen gesteld, concrete vragen, geen grote theorieën. Zo constateert men een ziekte bij de geitjes, en men vraagt hulp bij het zoeken naar oplossingen. Je voelt dat deze mensen al een traditie hebben binnen de CM. Ze debatteren mee, drukken hun bezorgdheid heel pertinent uit. Het wordt dan ook een levendige vergadering waarbij de betrokkenheid van alle leden duidelijk is.

Nadat we nog even de rijstpelmachine bekeken hebben, die hier door de inspanningen van CM-Aalst is geplaatst, dokkeren we naar Makebuko, een plaats waar we nog eens kunnen picknicken. Het brood en de Zwanworstjes smaken zomers, het water of de Amstel/Primus lessen de diepste dorst. Het is aangenaam even te kunnen pauzeren na weer eens een intense voormiddag. We vinden dat we het hebben verdiend.

Maar echt pauzeren, doen we nadien in het aartsbisdom. Een behoorlijk lange siësta (van $\frac{3}{4}$ uur!) is ons deel. Je laadt dan de batterijen weer op, want je weet dat de namiddag nog wel wat te bieden heeft.

Na de siësta besluit Hans om toch met ons mee te gaan. Marianne blijft nog wat uitzieken. De verplaatsing is niet ver, slechts tot Mutwenzi, waar we het weeshuis Museke willen bezoeken. Hier worden voornamelijk kleine kinderen opgevangen. De oudste zijn pas gewekt uit hun middagrast, en ze zijn dus present om hun volle enthousiasme op ons uit te werken. Ze kennen Marc en Jeannette natuurlijk, en die witte mensen die hen af en toe komen opzoeken. Ze krijgen dan snoepjes, dat weten ze. Maar ze weten allicht niet dat bij die snoepjes ook heel wat centjes horen, die de VZW Projecten Burundi hier spenderen.

De kleintjes slapen nog, maar we mogen de slaapzalen binnengaan. Aandoenlijk toch, zo 2 kindjes die voet tegen voet slapen in hetzelfde bed; of 3 kleintjes die in hetzelfde bedje rondkruipen of ons bekijken met hun karbonkels van ogen. Neen, lachen doen ze niet, dat is voor de grotere kinderen, die we buiten al zagen rondkoersen. Het zijn blikken die er precies uitzien alsof ze er niet helemaal gerust in zijn. Maar ja, word zo eens uit je slaap gewekt, door grote mensen die er helemaal niet uitzien als de zusters of verplegenden die ze elke dag zien. Je kunt niet voorzichtig genoeg zijn!

Naast Museke is het instituut van de Broeders Scheppers. We geraken er binnen via de achterdeur, langs de geiten-, zwijnen- en koeienstallen. Zo belanden we in de weelderige groentetuin, waar een prachtige oogst wacht. De zaden worden hier geregeld geleverd vanuit Oudenaarde. Als een mostaardzaadje, want de temperatuur is hier ideaal, water blijkt er voldoende te zijn, en de zorg voor de tuin is optimaal. Dus is de oogst opmerkelijk.

Maar het gaat er hier uiteindelijk om de opvang van zwaar mentaal gehandicapte kinderen. Ik herinner me ons vorige bezoek op deze plaats. Toen werden we letterlijk overvallen door de kinderen. Nu is alles vrij rustig omdat de

kindjes samen zitten aan tafel. Zo krijgen we de tijd om de gebouwen wat beter te bekijken. Ook de nieuwbouw waarvoor geld gegeven werd door de VZW; ook de berookte keuken met een overjaars houtvuur en geblutste kookketels. In de keuken is het verschrikkelijk heet, want het vuur brandt en verluchting is nauwelijks mogelijk.

Gelukkig kunnen we even lucht happen bij een verfrissing, voordat we terug naar ons thuisfront rijden. Marianne lijkt hersteld te zijn. Dus morgen trekken we nogmaals met ons volledig gezelschap op weg.

Vanavond nemen we nog afscheid van de Franse delegatie. Nu, veel contact hebben we niet gehad. Hun project was duidelijk verschillend van het onze, en zeker hun manier van werken. Maar beleefdheidshalve wens je ze toch het allerbeste. Vanaf morgen zullen we terug 'alleen' zijn.

Donderdag 8 oktober

We ontbijten vanmorgen een half uurtje vroeger, want we willen om 8 u in de gevangenis van Gitega de eucharistieviering meemaken. Je hebt er al veel over horen vertellen, over die gebeurtenis. Een gevangenis, gebouwd voor 400 gevangenen, bevolkt door 1.500 mensen. Op elkaar gepakt, angstaanjagend bijna. En je trekt er met een zekere schroom naartoe.

Aan de inkom word je grondig bekeken door een zevental soldaten, waarvan slechts één een beweging maakt. We mogen binnen. Paspoortcontrole, alles oké. En dan openen zich de grote deuren. Je wordt afgeleverd op een overbevolkt plein, mensen in lompen gekleed, een beekje vuil water sijpelt over het plein. Een paar gevangenen zitten te bikkelen, met kaarten te spelen. Anderen hebben kleine spulletjes die ze aan de man trachten te brengen. Het is hun enige bron van inkomsten!

Doorheen de starende massa worden we geleid naar de kapel, een nieuwe kapel, sober, je zou ze zelfs mooi kunnen noemen. De kapel zit helemaal vol, allemaal mannen. Nadien vernemen we dat de vrouwen hier normaal ook naar de mis komen, maar dat ze nu gestraft zijn. Vorige week hadden een man en een vrouw hier in deze kapel gemeenschap met elkaar, terwijl ze afgeschermd werden door de omstanders. Als collectieve straf werden de vrouwen opgesloten in hun eigen afdeling. Bij mij rijst dan de vraag waarom de vrouwen gestraft werden, en niet de mannen. Maar dat zal wel een bijkomstige vraag zijn, vermoed ik.

De viering wordt opgeluisterd door een koor dat met zeer veel overtuiging zingt. En het ritme wordt aangegeven, hoe kan het ook anders, door een tamtam. De mannen zingen mee, dansen mee, klappen mee in de handen. Moest de sfeer niet zo donker zijn, zou je niet kunnen vermoeden dat je hier tussen gevangenen zit, misdadigers even goed als onschuldig opgesloten mensen. De abbé die de mis voorgaat kijkt streng, maar hij kent zijn mensen, en omgekeerd zal dit ook wel het geval zijn, denk ik.

Door de open ramen kijken gevangenen toe, sommigen blijven zelfs heel de duur van de mis staan kijken. Anderen passeren quasi achteloos, nieuwsgierig of met duidelijke afwijzing. Mij valt op dat er zeer veel jonge mannen in de kerk zitten. En naargelang de duur van de viering wordt de geur die er hangt indringender; de lucht kan de bedorven geur niet verwerken. Je wordt er haast misselijk van.

Bij het verlaten van de kerk zie je veel dankbare blikken. Het wordt blijkbaar erg geapprecieerd dat wij hier met hen mee kwamen vieren. Dat is een

opluchting, want op voorhand had ik gevreesd voor een vijandige sfeer. Eenmaal buiten blijkt dat die dankbaarheid oprecht is. We worden werkelijk onverwacht overdonderd met een geschenk – wat voor een geschenk kan een gevangene je geven, denk je dan...

Het is haast onwezenlijk, maar op het einde van het plein staat een groepje tambourinaires opgesteld, mooi gekleed in rood, groen, wit, net zoals de officiële tambourinaires. En ze beginnen warempel te spelen, te dansen, te zingen! Opzij zie ik een zuster meedoen, die hier in de gevangenis meewerkt. En zij kan het, ze heeft het ritme, ze geniet van de dans! Heel de gevangenisbevolking leeft intens mee. Dit is wellicht een zeer welkome afwisseling voor hen, in het eentonige leven dat ze (moeten) leiden. Tussendoor hoor ik ook de tekst die de tambourinaires zingen. Ze zingen in het Frans: "Geef ons een rechtvaardige wereld, vol vrede en gerechtigheid!"

Ietsje later zien we een blinde gevangene. Ik zie Marc hem iets geven. Nadien vertelt hij dat deze man, uit pure honger, een banaan had gestolen. Daarom werd hij door een dronken politieagent met z'n matrak zodanig op het hoofd geklopt, dat hij blind werd aan beide ogen. Hij is opgepakt en wacht nog steeds op een proces, en op eventuele opvang. De agent oefent nog steeds zijn beroep uit. "Geef ons een rechtvaardige wereld, vol vrede en gerechtigheid", die mensen weten waarover ze zingen.

Voordat we naar buiten gaan bezoeken we nog even de 'markthal', een overdekte ruimte, waar allerlei kleinigheden aan de man gebracht worden. Veel groenten, mooie tomaten ook, die van buitenuit worden gebracht voor de gevangene, die ze dan kan verkopen. We bezoeken ook de 'slaapzaal', of dat wat er voor door moet gaan. In enkele houten stapelbedden, eigenlijk trekt het meer op groenterekken, kunnen 240 mensen slapen. De stank is niet te harden. De vuiligheid druipt van de muren. Dit is niet menselijk meer. Zoiets zouden wij zelfs afkeuren als zwijnenstal.

Totaal in de knoop ga je dan weer buiten. Je groet de soldaten die daar de zaak staan te bewaken, maar er is er geen enkele die ook maar reageert. Ik hoor dat Marianne er ook niet goed van was, van dit bezoek. Ze heeft zich mentaal afgesloten van alles wat we zagen, hoorden, roken. Ik denk dat dit de enige manier is om te bekomen van deze mensionwaardige toestanden.

Dan stappen we weer in twee 4x4's voor een mooie rit. Gelukkig. Je moet eerst bekomen voordat je aan iets nieuws kan beginnen. De rit is werkelijk mooi. Aanvankelijk is er een royale asfaltweg, maar de tweede helft is ongelooflijk slecht. Gelukkig dat het goed weer is, anders hadden we Ntita nooit kunnen bereiken.

Onderweg bekijk ik de economische activiteiten van dit land. Je hebt vooreerst de transportsector: (meestal) vrouwen te voet, met allerlei koopwaar op het hoofd, en (altijd) mannen met de fiets, steeds zwaar beladen, pijlsnel in de afdaling, te voet bij de beklimmingen, slepend en sleurend aan hun overladen vehikel.

Dan komt de landbouwsector: vrouwen (bijna uitsluitend) die de velden bewerken met hun hak. Nu is het namelijk het goede moment, want na de paar buien van eergisteren is de grond bewerkbaar geworden. Je ziet veel dieren; het aantal geitjes is spectaculair gestegen in vergelijking met drie jaar geleden; je ziet ook meer (magere) koeien en zelfs enkele schapen.

Tenslotte de bouwsector: oude, vervallen en verlaten huizen (misschien van mensen die tijdens de genocide gevlucht of vermoord zijn) laat men verder

verkommeren. In de plaats daarvan bouwt men naast de ruïne nieuwe bakstenen huisjes. Het landschap krijgt er een bepaald aantrekkelijker uitzicht door.

We komen op tijd aan in Ntita om de vergadering mee te maken. Er zijn twee secties vertegenwoordigd: Ntita en Muyuga. De zaal zit afgeladen vol. Buiten staat een radio luid te spelen. Links van mij, langsheen de muur, loopt een grote kakkerlak rusteloos heen en weer. Een zwaluw zweeft door de zaal. En helemaal achteraan is er een kindje onbedaarlijk aan het huilen. Het is dus een bijeenkomst met stijl.

Dit blijkt ook uit het verloop van de vergadering. Het klassieke patroon wordt niet onderbroken, maar hier valt op hoe ook de vrouwen een felle inbreng hebben. Dit wordt de vergadering waar het meest gedebatteerd wordt. Terwijl ik rondkijk zie ik enkele vrouwen met bril. Ik vraag me af of ik hier conclusies uit mag trekken i.v.m. de ontwikkelingsgraad van deze mensen, zo ver geïsoleerd in de heuvels? Maar net op dat moment hoor ik Marc opmerken dat in deze streek veel meer mensen leven met oogziekten. Dit zal dan wel het antwoord zijn op het probleem waar ik net mee bezig was.

Na een poos loopt de vergadering bijna helemaal uit de hand. Mensen beginnen luidkeels door elkaar te praten. Natuurlijk geeft dat een zekere kick. Je bent het niet gewoon hier. Maar anderzijds is het ook wel een teken dat er danig meegeleefd wordt, dat er niet gepraat wordt over dingen die de mensen niet interesseert. Integendeel. Nu, het bananenbier op het einde zal de gemoederen wel weer kalmeren. Of het er minder heftig aan toe zal gaan, dat betwijfel ik.

Terwijl in de zaal iedereen bediend wordt, gaan wij naar het naaiatelier, waar een duidelijke affiche aangeeft dat dit gesponsord werd door de provincie Oost-Vlaanderen. Eigenlijk hebben we al zoveel plaatsen gezien waar de inbreng van Vlaanderen duidelijk is. Dit is een van de velen, en het is prettig om te constateren dat de sponsoring niet in een dorre aarde valt.

We picknicken nog ter plaatse en keren terug naar Gitega. Onderweg worden we geregeld toegewuifd door mooi geklede vrouwen die nog van de vergadering komen, en nu al vele kilometers verder zijn op weg naar huis, wie weet hoeveel kilometers nog? En dan die man met een zwaarbeladen fiets. Wij wuiven, en hij roept onmiddellijk: "La Mutualité!". En dit was duidelijk niet als een scheldwoord bedoeld.

Ons volgende bezoek wordt Kezakimana, een heerlijk initiatief, ten volle gesteund door de VZW. Hier worden kinderen opgevangen die geen thuis hebben. De kinderen worden fysisch verzorgd en krijgen ook scholing. Op het ogenblik dat de kinderen gezond zijn, word voor hen gezocht naar een opvanggezin. Zo zijn er al meer dan 2.000 kinderen gepasseerd, die geen toekomst hadden maar nu volwaardig kunnen meedraaien in de maatschappij. Het geknakte riet niet breken...

We worden verwelkomd door een uitgebreide staf. De kinderen komen ook weer toegesnel, een fenomeen waar je nooit aan gewoon geraakt. Het is weer een en al feest. Uitbundig.

Na een rustpauze trekken we naar de zusters wier naam voluit geschreven luidt: 'Soeurs de la Vie Nouvelle de la Réconciliation', een hele mond vol. Deze nieuwe congregatie werd na de genocide door Mgr. Simon gesticht als teken van hereniging tussen de mensen, tussen de stammen. Het is een jonge groep vrouwen die ons ontvangt, jeugdig, spontaan, enthousiast. In het licht van de koplampen van de auto's staan ze ons dansend te verwelkomen, een symfonie van blauw en wit. Al dansend worden we aan tafel genodigd. Terwijl wij te eten

krijgen, blijven zij voor de animatie zorgen. Het is een dankbare feestvreugde, en tevens het afscheid van Bart, die morgen terugvliegt naar het koele België.

De maaltijd is eenvoudig en smaakt naar pure levensvreugde; de sfeer is ontspannen, de cadeautjes zijn verrassend. Want cadeautjes komen er, uiteraard. En als je je pakje krijgt, dan mag je het niet openen. Dit is een zaak tussen de gever en jezelf, dus heeft geen ander mens er iets mee te maken. Je neemt je cadeautje mee naar huis, en daar pas mag je je nieuwsgierigheid bevredigen.

We nemen afscheid, al dansend. Hoe kan het anders?. Hier zijn geen tambourinaires aanwezig, slechts één enkele djembé, waarop twee zusters het ritme aangeven. Bij het naar buiten gaan mag je wel even mee het ritme bepalen op de djembé, maar gemakkelijk is dat niet, vermits één van je handen niet vrij is. Je hebt namelijk dat kostelijk geschenkje nog mee. Maar na zo'n feestelijke avond maal je daar niet om. Afscheid nemen doe je hier in kwadraat; het duurt lang, is ontroerend, geeft je nu al heimwee naar een weerzien. Dank je, lieve zusters, wij zijn overtuigd van jullie boodschap van verzoening. Blijf jullie naam getrouw, het is de enige juiste weg.

Vrijdag 9 oktober

We ontbijten om 7.30 u en vertrekken om 8 u. Tijd zat om naar Bujumbura te rijden, even rond te trekken langs de kiosken waar we nog houten beeldjes moeten kopen om onze valiezen te vullen en op het gewenste gewicht te brengen, even een aperitiefje te drinken in het Novotel, een afspraak te versieren met Reginald Moreels en samen te gaan middagmaal in het Chinees restaurant aan het Tanganyikameer, Bart tijdig gaan afzetten aan de vlieghaven, en nog voor de donkeren terug in Gitega aan te komen. Tijd zat, ware het niet...

Om 9.20 u, net voorbij Bugarama, en bij het begin van de afdaling naar Bujumbura, rijden we vast in een file. Nu ja, een file, dat zijn wij gewoon in ons landje. Dat zal zich wel oplossen. Maar dat oplossen blijkt toch niet zo vlot te zullen gaan. Alles staat stil, langs alle kanten. Mensen stappen uit hun auto's, wandelen rond, beginnen lange histories te vertellen. Je kijkt een beetje jaloers naar die zwaarbeladen fietsen die je passeren, beladen met een paar regimes van bananen. Je wandelt ook even wat rond, om je benen tenminste wat te strekken. En het is heet, daar in die zon.

Na de nodige tijd vernemen we dat gisteravond een camion gekanteld is en z'n lading stenen is verloren. Maar één rijvak was toen nog vrij, en het verkeer kon tenminste nog passeren, druppelsgewijs. Maar vanmorgen is er rond 6 u een bus tegen het obstakel aangereden. Vandaar zijn nu de 2 richtingen geblokkeerd. Vanuit Bujumbura heeft men een takelwagen gestuurd, maar die wagen bleek niet krachtig genoeg te zijn. Dus weer wachten op een nieuwe takelwagen.

Eindelijk, na een tweetal uren, zien we van de tegenoverliggende richting een paar auto's aankomen. Dus er is terug doorgang mogelijk, denk je dan. Helaas, dat is buiten de waard gerekend van de Afrikaanse stuurmanskunst: iedereen wil zich wringen tussen stilstaande auto's. Op die manier krijgen we een dubbele file, zodat geen tegenliggers meer kunnen passeren. Het is werkelijk onbegrijpelijk.

Intussen bewonder je wel het improvisatievermogen van de bevolking hier. De lijnbusjes kunnen uiteraard ook niet door. Daarom lossen zij op een pleintje hun passagiers. Die gaan dan te voet tot voorbij het obstakel, waar dan een ander lijnbusje, dat op zijn beurt z'n passagiers heeft gelost, hen meeneemt naar beneden, naar Bujumbura. En de bagage van die mensen – want welke

Burundees reist zonder bagage? – wordt opgeladen op fietsen of moto's, en wordt zo gevoerd naar het busje dat staat te wachten. Veel groepen busreizigers hebben we zo zien passeren. Maar jij staat daar, hopeloos, bijna chagrijnig. Maar de fietsers en de bananenverkopers langs de kant van de weg doen vandaag gouden zaken: leve de file!

Tenslotte passeren een paar gewapende militairen. Veel indruk maakt dat niet meer, want er zijn al zoveel militairen en politieagenten voorbij gewandeld. Maar dezen hier spelen het klaar om de dubbele rij te herleiden tot één enkele rij, zodat de tegenliggers uiteindelijk wel doorkunnen. En in de andere richting blijkt ook zo'n ingenieus idee ontstaan te zijn. Het gevolg is dat wij, na 4 uur wachten, triomfantelijk Bujumbura binnenrijden. Het aankomstuur is, precies geklokt, 14.55 u. Waar je normaal 2 uur over rijdt, deden wij in precies 7 uur (min 5 minuten, om precies te zijn). Het record van de langste file op deze baan schijnt met verve gebroken te zijn. Ook een verdienste!

Maar we hebben nog niet gegeten. Bliksemsnel gaan we een croissantje eten in het Novotel. Reginald Moreels komt ons even groeten, maar de oorspronkelijke afspraak is wel definitief in het water gevallen. Om 16 u moeten we naar de vlieghaven afreizen want vermoedelijk zal het vliegtuig van Bart zich niets aantrekken van de reuzenfile ergens onderweg Gitega en Bujumbura. Nu zijn we echter wel op tijd. We kunnen in alle gemoedsrust Bart uitwuiven, hoewel het er op een bepaald moment, daarboven in de file, niet zo rooskleurig uit zag. We speculeerden toen al om Bart met een taximoto naar beneden te sturen. En voor zijn bagage, daar zouden we wel een oplossing voor vinden. Gelukkig hebben we naar die oplossing nooit moeten zoeken.

Bart afgeleverd, in zijn plaats een vrouw uit Gitega, die op weekend gaat naar huis. Zij werkt bij de douane op de vlieghaven, wie weet, je mag de goodwill van zulke mensen niet op de proef stellen. Met onze autostopper dus terug richting heuvels. Aanvankelijk met een stevige regenbui, dan weer met een file, tot aan de plaats van het accident. We zien dat de camion is weggesleept, maar in het voorbijrijden zien we nog een ander accident. Tot aan Bugarama is het filerijden, maar ditmaal een file die wel vooruit gaat.

Wat dan volgt is niet voor hartlijders. Védast, waarvan we weten dat hij niet graag in de donkerte rijdt, maakt er een helse rit van. We schuren door de bochten; we hopen dat in die duisternis nergens een mens op de weg loopt – maar ja, zij zullen van zichzelf ook wel weten dat zij 's nachts slechts zichtbaar zijn via het wit van hun ogen. We steken alle auto's voorbij die zich op de weg bevinden. En we slaken een luide zucht wanneer we stoppen bij Tamotels. Nu een stevige maaltijd is meer dan dik verdiend, want tot hiertoe leefden we nog van ons ontbijt en een croissant of twee in het Novotel. We moeten niet zeggen: smakelijk. Het smaakt zonder meer.

Met onze uitgedunde groep betrekken we weer onze kamers en dromen van wat er nog komen moet.

Zaterdag 10 oktober

Voor het eerst sinds onze eerste dag maken we er vandaag een uitstapje van. Wel merken we, wanneer we bij ons busje komen, dat er een dikke nagel in de achterband steekt. Bij al de tegenslag die we gisteren gehad hebben, blijken we nu tenslotte nog veel geluk gehad te hebben. Tijdens de dolle rit gisteravond... je mag er niet aan denken.

We rijden met de twee 4x4's: Védast met z'n twee dochters en Marc en Jeannette; Eric met de rest van het gezelschap. Het is een rustige, mooie weg zuidwaarts, naar de meest zuidelijke bron van de Nijl. Onderweg zien we weer een accident. Sinds veel wegen verder geasfalteerd zijn, blijkt de verkeerssituatie niet veiliger geworden te zijn. Een taxi die nog vlug een camion wilde voorbijsteken, voordat de tegenligger te dicht genaderd was. Maar de taxi slipt en komt terecht in de afvoerriool. Hier komt zeker weer takelwerk bij kijken. Maar een file zal het hier zeker niet worden, want de weg is breed en rustig.

Terwijl we steeds verder zuidwaarts rijden zie je dat je in een gebied komt waar opmerkelijk veel huizen in baksteen opgetrokken zijn, meestal ommuurd met een haag van takken. Hier heb je geen open blik op en in de huizen, hier sluit men zich blijkbaar af van de buitenwereld. Je ziet het ook aan de mensen die hier rondlopen: ze kijken bijna allemaal veel stuurser, behalve de kinderen natuurlijk, die zijn overal gelijk.

Op een gezegende hoogte van 2.200 m komen we aan de bron. Er is een grote parkeerplaats aangelegd. Zou men hier zo veel volk verwachten? Nu, wij zijn er heel alleen. We dalen een klein zandwegeltje af naar een onopvallend waterbuisje waaruit een dun straaltje water uitkomt. Dit is de Nijl, of ten minste, dit wordt de Nijl, veel kilometers verder. In de omtrek zijn er enkele picknickplaatsen opgetrokken en een bar. Een piramide, op de top van de heuvel, moet verwijzen naar Egypte, waar de Nijl in de zee uitmondt.

Aan dat kleine waterstraaltje word ik gedoopt door Johannes de Doper, of beter Hans de Doper. Niet aan de oevers van de Jordaan, dat zou te veel eer geweest zijn, maar aan de bron van de Nijl. Het water voelt koel en deugddoend aan. Is dit het doopsel dat ik me zou moeten herinneren van heel lang geleden? Ik weet niet hoe ik toen reageerde, maar vandaag was het verrassend maar tegelijk wel aangenaam.

De gids vergezelt ons dan naar de piramide, boven op de heuvel. Natuurlijk ligt het wandeltempo voor mij wat traag, en een slungelachtige man begeleidt mij naar boven. Hij heet Jean, zegt hij. Al pratend neemt hij mijn hand vast, en hand in hand wandelen we tot boven. Daar wil hij persé een foto nemen van mij. Gelukkig dat Védast en zijn dochters ook net boven komen, zodat ik tenminste wat meer volk op de foto zal zien. Maar Jean was tevreden dat hij mij had mogen fotograferen. Wellicht verwachtte hij ook een fooi daarvoor. Maar ik weet dat Marc in zulke omstandigheden de gidsen ruimschoots vergoedt, en daarom wil ik het daarbij laten.

Nadien rijden we nog verder via een vreselijke hobbelweg tot aan een warmwaterbron. Deze grond hier is duidelijk vulkanisch. We wandelen tot aan de bron waar een mooi meertje is gevormd. Het water is warm, heerlijk om pootje te baden, wat ik, Hans en Marianne meteen doen. Eigenlijk zou ik Hans hier graag gedoopt hebben op mijn beurt, maar ik krijg geen kans. We moeten immers dringend aan picknick beginnen denken, en Védast vindt het geen optie om dat op deze plaats te doen.

Daarom kruipen we weer de berg op, tot aan de bronnen van de Nijl. Op een van de picknickplaatsjes installeren we ons. Het is er rustig, mooi, zonnig maar niet de volle zon, en er waait een fris windje. Het panorama is werkelijk adembenemend mooi vanaf deze hoogte. Uit puur plezier eet je een boterham meer, omdat je je ogen niet wil losrukken aan dit landschap. Maar helaas, we moeten weg, we rijden naar huis. Rechtstreeks, zonder omwegen.

Maar het is zaterdag en voor morgen moeten nog inkopen gedaan worden. Jeannette blijft thuis, en ik besluit om hetzelfde te doen, want winkelen is nooit mijn sterkste kant geweest. Ik zet me wat neer om te lezen; ik wandel even naar buiten en merk dat in de kathedraal een trouwmis bezig is. Heel discreet ben ik even mee gaan genieten van dit prachtige spektakel.

En 's avonds wandelen we met enkelen nog eens tot bij Lazare, de beeldhouwer. Nadat hij lange tijd met Marc heeft staan praten, ernstige gesprekken zo te zien, komt hij naast mij lopen. Hij geeft me de hand, en zo gebeurt het dat ik vandaag voor de tweede keer hand in hand loop met een autochtoon. Vriendschap geef je, vriendschap krijg je.

Zondag 11 oktober

Vanmorgen heb ik voor het eerst tijdens deze reis een paar muggen dood geklopt: het Arusha-akkoord is vervallen. Zij hebben mij vannacht niet met rust gelaten en me frontaal aangevallen, en zoiets wil ik niet laten gebeuren. En ik was bovendien wat opgehitst door de verhalen van Hans en Marianne, die me gisteren vertelden over hun heroïsche gevechten met de muggen op hun kamer. Daar wilde ik niet bij ten achter blijven.

We zitten alleen aan de ontbijttafel. Marc en Eddy zijn vanmorgen vroeg vertrokken naar Bujumbura om Pierre op te halen, die vandaag aan zou komen vanuit Cotonou in Benin. We krijgen echter het bericht dat Pierre en de andere Burundezen die naar hetzelfde congres gegaan zijn, niet vertrokken zijn uit Cotonou. Er was voor hen geen plaats op het vliegtuig.

Hoe dan ook, we moeten wachten tot Marc en Eddy terug zijn uit Bujumbura. Met ons vieren besluiten we dat we mee de mis gaan vieren om 10 u. We zetten ons achteraan in de kerk en zien hoe die stilaan volloopt. Naar schatting 2.000 mensen zijn er, en dan zeggen dat er om 7 u ook al een mis was, waar evenveel mensen aanwezig waren. Hier moet je niet vragen wat de mensen doen op zondag, het is evident.

De mis verloopt volledig in het Kirundi, dus van de woorddienst hou je niet veel over. Alleen, alles duurt veel langer. Een mis die korter duurt dan 2 u is geen echte mis. Drie jaar geleden maakte ik dat ook al mee, alleen, toen stond ik aan de andere kant van het altaar. Daar is het veel frisser, en je ziet alles voor je gebeuren en leeft daarom ook veel intenser mee.

Nu wordt het snel veel te warm, hoewel we vlakbij de uitgang zitten en er af en toe een zuchtje wind binnenstroomt. We zitten tussen de mensen geprangd op lage bankjes. Alle vrouwen (of bijna alle vrouwen) hebben 1 of meer kindjes bij: hun kinderen, ofwel hun broertje of zusje. De mannen zijn meestal alleen.

Tijdens de homilie – je moet toch iets doen om je tijd te passeren – valt het op hoe er een voortdurend binnen- en buitengaan is van mensen met hun kinderen. Op de rij vlak voor ons geeft een moeder de borst aan haar kleintje. De kinderen staren je aan, proberen je te taxeren: ook die kinderen moeten toch iets doen om hun tijd te passeren. Het kindje dat juist de borst gekregen heeft begint te huilen; maar moedertje weet het snel te troosten.

Het kapsel: alle mannen hebben gemillimeterd haar, pekzwart. Behalve dan één man, vier rijen voor ons die grijs is, bijna wit. De vrouwen hebben ook kortgeknipt haar, sommige met een veelkleurige hoofddoek. Hier en daar zit een vrouw met uitgekamd haar, blijkbaar pas van de coiffeur gekomen. Het lijken dan eerder modepoppetjes dan levende Burundese vrouwen.

Na 1 u is de woorddienst achter de rug. Ik ga samen met Jeannette terug naar huis, om zeker te zijn dat Marc en co niet voor een gesloten deur zullen staan. Voor mij is het trouwens genoeg geweest. Het is te warm, geen frisse lucht meer.

Om 12.30 u komen Marc en zijn gezelschap terug aan. We gaan met z'n allen eten in Tamotels, samen met de families van Védast en Pierre. Het is een warm buffet, waar vooral de kinderen van snoepen. Ikzelf vind het ook zeer goed. Het is echt aangenaam.

Op het einde hebben we zelfs een gesprek over, hou je vast, de Drievuldigheid (of Drie-eenheid) en zo van die zware theologische problemen. Wat bewijst dat samen eten, samenzijn zonder programma, met mensen waar je toch al een hele week wel en wee mee deelt, tot zeer onverwachte gesprekken kan leiden. En je gaat spontaan naar de diepte. Het gaat hier niet over gelijk of niet gelijk. Het gaat over persoonlijke gevoelens en inzichten en geloof.

Bij de terugweg passeren we nog langs het weeshuis St.-Trinité, weer een van de projecten van de VZW. Het is een zeer kort bezoek, als het ware om onze zending niet uit het oog te verliezen, na een tweetal dagen 'verlof'. Hoewel het een zeer korte ontmoeting is, is ze toch zeer deugddoende.

Ons avondeten nemen we samen in de ontvangstruimte van Marc en Jeannette. Het wordt 'slechts een picknickje'. Maar dan een picknick in hoofdletters geschreven. Eenvoudig maar lekker, met de saus van de gezelligheid en vriendschap. Een schot in de roos.

Maandag 12 oktober

Om 9.30 u worden we verwacht aan de camionette. Védast heeft de kapotte band hersteld, we kunnen weer met z'n allen samen veilig reizen. Ditmaal trekken we naar Giheta, niet zo erg ver van Gitega. We bezoeken er de technische school van de broeders Bene Joseph. Frère Albin leidt ons rond in de smederij, de bouw, houtbewerking en wijnproductie. Hier zijn veel mogelijkheden en de ruimtes zijn zeer aangenaam. We krijgen nog een voorproefje van de ananaswijn die hier gemaakt wordt.

Hier moet een nieuwe CM-afdeling komen en frère Albin gelooft erin. Tijdens de viering in Murayi viel het op dat veel bewoners van Giheta lid waren in Murayi, bijna meer nog dan de Murayanen zelf. Deze mensen kunnen hier bijeenkomen: de ruimte is er, het enthousiasme is er.

En dan mogen we weer de auto in om doorheen een ongelofelijk mooi landschap, in het licht van een felle zon, naar de plaats te rijden waar een gezondheidscentrum gepland wordt. Het is een schitterende rit, 10 km slechts, maar weer hobbelen als vanouds, een uur lang. Ongekende landschappen, onbedorven vergezichten, heel eenvoudige huisjes, talloze vriendelijk groetende mensen en kinderen. Dit is onontgonnen gebied, nog niet bewerkt door iets dat op cultuur lijkt. Alsof je ogen de wereld te zien krijgen zoals die uit de handen van de Schepper zelf kwam. Het is puur genieten.

En dan houden we halt op de plaats waar ooit een gezondheidscentrum moet komen. Er wordt al gebouwd aan de ruwbouw, gestut door de typische stellingen die men hier in Burundi gebruikt: enkele dikkere takken aan elkaar gevlochten, worden in een uitsparing van de muur rechtgehouden. Het is als een speelgoedhuisje dat recht wordt gehouden door enkele lucifers. En op die stellingen wordt nog gewerkt bovendien! Bij ons zou er niemand zijn die er nog maar aan zou denken zich daarop te wagen. Maar soit, ik heb geen statistieken gehoord van arbeidsongevallen in de bouwsector hier.

Natuurlijk komen ze nu ook aangelopen, van alle kanten, de kinderen, meestal blootsvoets, met lompen van kleren. Alleen de gelukkigsten hebben zich gedrapeerd in weggooiertjes van bij ons. Ik zie een jong meisje met oranje T-shirt waarop in witte letters prijkt: 'Antwerp Soccer', en op haar borstjes is dan een grote voetbal afgebeeld. Maar ook 'The Phantom of the Opera' is te zien, of 'Be the Moon'. En de meisjes dragen daarbij bijna steeds een mooie bonte panje. De jongens niet, die kun je nauwelijks onderscheiden van de rode aarde waarop ze spelen.

In zulke omstandigheden denk je niet aan eten, en toch is de middag al ver voorbij. Onze gastgevers nodigen ons dan ook uit in Tamotels, een voor ons al welbekende plek. We eten in de schaduw van een afdak weer van het zeer goede eten, vis, groenten, alles in overvloed.

We moeten dan weer naar huis om Marc en Hans af te leveren in Gitega, want zij moeten nog de vergadering voorbereiden van de mutualisten, die deze namiddag begint. Ook Marianne besluit om thuis te blijven. Daarom zijn we maar met drieën, één te weinig om te kaarten (want Bart is immers al lang naar huis). Met z'n drieën rijden we met Eric, Godelieve en een autostopper, ex-leraar van Makebuko, naar het weeshuis van Makebuko.

Het wordt bijna eentonig om te zeggen, maar we worden weer enthousiast ontvangen door een groep zingende kinderen. Die zang houdt echter snel op vanaf het ogenblik dat wij snoepjes beginnen uit te delen. Intussen moet je nog foto's nemen, want we zijn slechts met drie, waarvan slechts 2 fotografen. Ik heb handen te kort. Op een bepaald moment word ik bijna omver gedruimd door de opdringende kinderen. Gelukkig dat achter mij ook nog kinderen staan te dringen, zodat mijn achterwaartse salto wordt gepareerd.

Na al te korte tijd nemen we weeral afscheid, en we zijn net op tijd in Gitega om de opening van de vormingstweedaagse van de mutualisten en sectievoorzitters mee te maken. Prachtig is dat, een donkere zaal (te donker om te schrijven in mijn notitieboekje), waar de muggen niet buiten te houden zijn tenzij door de vensters te sluiten, maar dan wordt het weer benauwd, en dan een powerpointpresentatie mogen bewonderen, hier in hartje Afrika. En tenslotte een groep van 26 vrijwilligers en vrijgestelden. Dit geeft werkelijk een soort onwrikbaar vertrouwen in de toekomst van de CM in Burundi.

Na het avondeten ga ik met Eddy naar de overburen, het klooster van de Bene Joseph. Het is frère Albin, die in de vergadering naast me zat, die ons heeft uitgenodigd. Oorspronkelijk worden we binnengelaten in een soort spreekzaal, onpersoonlijk, onaantrekkelijk. Maar dan komt men ons plots roepen om de eetzaal binnen te komen, waar heel de gemeenschap samen zit, met de algemene overste P. Alexis op kop, frère Albin naast hem, en dan een drietal zusters en 12 broeders. Het wordt een gezellige avond, waar wij ons eerst moeten voorstellen, en dan ieder om beurt zichzelf voorstelt. Natuurlijk onthoud je van heel deze presentatie geen woord, maar de sfeer is goed.

Tenslotte staat een zusterrechtje. Zij en haar twee medezusters vertrekken morgen naar een andere verblijfplaats. Ze hebben hier blijkbaar verschillende jaren gewoond en gewerkt. Ze stelt zich recht, spreekt in het Kirundi, maar Eddy en ik krijgen simultaanvertaling van onze buurman. De speech duurt eindeloos lang. Maar uit beleefdheid mag je nu niet weggaan. Dus je wacht het einde af, dat geduld moet je wel opbrengen. En als ze uitgesproken is mag je ook niet ogenblikkelijk verdwijnen, dat zou de zaak ook te fel accentueren. Dus wacht je

op het geschikte moment, het kairos, zoals dat in het Grieks heet, het moment van genade.

Wanneer we weer buiten zijn is het frère Albin die ons vergezelt naar het aartsbisdom. Niet dat we zouden verloren lopen, want het is gewoon het plein oversteken, rechtdoor. Maar de lieve man wil ons niet alleen op straat laten lopen in het pikdonker. Alles goed en wel, maar als je een zwarte gids meekrijgt in de donkere nacht, dan kan je je enkel oriënteren op zijn stem. Gelukkig gebruikt hij die geregeld. En bij de inkom van het aartsbisdom is hij het ook die de nachtwakers geruststelt dat wij het zijn.

Dinsdag 13 oktober

Dit werd de beste nacht tot hiertoe. En vanmorgen tijdens de douche prees ik me gelukkig dat er nog nooit zoveel druk zat op het water. Een dag kun je haast niet beter beginnen, me dunkt.

Om 8.30 u begint officieel de vergadering van de mutualisten. We beginnen stipt één kwartier over tijd. Het gaat vandaag voor ons slechts over de inleiding van Marc, en daarna worden de voorzitters en secretarissen aan het werk gezet. Wij maken er gebruik van om nog een wandelingetje te doen in Gitega.

Eerst even goedendag zeggen aan Lazare. Hij verschijnt als een Witte Pater van Afrika, met een lange witte tabbaard aan en laat ons nog een paar nieuwe maaksels zien die hij pas gemaakt heeft. Het gaat om schelpen en stenen die hij op een vorm geplakt heeft. Neen, laat hij liever blijven bij het houtsnijwerk, daarin is hij een meester. Dit valt minder in de smaak.

Omdat het vandaag een 100% zomerdag is, zonnig en warm, wandelen we nog verder. Eigenlijk doen we bijna dezelfde wandeling als de 1ste dag na onze aankomst samen met Dismas. Maar nu is alles veel zonniger en kleurrijk en uitnodigend. Je bekijkt alles dan ook met andere ogen. En je merkt dat de streek toch wel uitzonderlijk mooi is.

Op die manier wandelen we terug naar huis, picknicken en houden een uitgebreide siësta. Nadien, het is intussen ietsje meer bewolkt geworden, rijden wij, zonder Marc die op de vergadering moet aanwezig zijn, en de vergadering van morgen moet voorbereiden, naar Murayi. De weg kennen we, de omgeving is niets veranderd in vergelijking met de dag van het feest. Maar het is niet de bedoeling om dat feest nog eens dunnetjes over te doen. Neen, we willen de plaatselijke industrie bezoeken, een fabriek waar avocado-olie gemaakt wordt.

De zaak is door een Italiaanse zakenman begonnen, en momenteel is het de dochter die ons ontvangt. Ze zegt dat ze me herkent van tijdens de viering van 10 jaar CM. Ja, je geeft je er geen rekenschap van dat je soms onmogelijk incognito kunt rondlopen in deze streken. Ook elders heb ik het al gemerkt: men spreekt me vaak aan met "mon Père", terwijl ik er van uitging dat men mij onmogelijk kon kennen. Dat komt ervan als je als witte tussen de zwarten rondloopt!

De fabriek is nieuw, maar wordt momenteel omgebouwd om te beantwoorden aan de zeer strenge ISO-normen. Het geheel is wel boeiend om zien, maar het roept toch wat tegenstrijdige gevoelens op. Inderdaad, hier wordt werkgelegenheid geschapen. Maar ik stel me vragen over hoe men omgaat met de zwarten, de werkdruk, binnenkort wil men met nachtploegen werken. Hier in dit milieu? En wat is de invloed van de Italiaanse enclave hier in Murayi? Vanwaar komt het geld? En vooral: waar gaat het geld naartoe? Ze maken

winsten, ongetwijfeld, maar is dat op de rug van of ten voordele van de autochtone bevolking? Ik ben er niet klaar mee. Mijn reisgezelschap evenmin.

Je hebt hier natuurlijk het feit dat je heel sympathiek en joviaal ontvangen wordt door een jonge Italiaanse vrouw, gehuwd met een Burundees, en hun halfbloedkindje, Eduardo. Maar wanneer ik haar houding tegenover de huisbediende zie, vind ik dat bepaald niet opwekkend. Misschien klinkt het woord wat agressief, maar ik vind het nogal kolonialistisch. En het is opvallend dat niemand van ons hier ook maar één foto gemaakt heeft. Dit is me dunkt nogal symptomatisch.

Terug thuisgekomen vinden we Marc in alle staten. Er zijn afspraken volledig de mist ingegaan omdat de telefonist van dienst blijkbaar zijn bericht niet doorgegeven heeft. Eens te meer moeten we ons programma aanpassen, nadat we dit al moesten doen door het wegblijven van Pierre in Cotonou. Voor ons is dat geen punt, maar intussen is het voor Marc weer een hele krachttoer om alles terug op een lijntje te krijgen. De volgende dagen zullen er totaal anders uitzien dan gepland. We herkauwen dit tijdens onze picknick in huis, en na de afwas trekt iedereen naar zijn eigen kamer. Het is nog maar 21.30 u! Slaapwel!!

Woensdag 14 oktober

Dit wordt een morgen als geen ander, want we trekken op in verspreide slagorde. Eddy is vanmorgen vroeg met Eric vertrokken naar Bujumbura om Pierre nogmaals op te halen in de vlieghaven. Hans, Marc en Marianne hebben vroeger ontbeten om alles klaar te zetten voor de vergadering van vandaag. Jeannette heeft bezoek van Godelieve. Rest nog één persoon om op het normale uur onze gemeenschap te vertegenwoordigen: Bibi.

In tegenstelling met de andere dagen zitten vandaag wel twee abbé's op dit uur te ontbijten. Zij wensen me proficiat voor vandaag. Ik vraag: "Om welke reden dan wel?" "Wel, de inwijding van het mutualiteitshuis", antwoordt één van hen. Na een poosje is het duidelijk dat hij aan het vissen is om ook uitgenodigd te worden op dat evenement. De ander vraagt dan: "Welke liturgie ga je gebruiken voor de inzegening? Ga je een wijwaterkwast gebruiken? En hoe gaat alles gebeuren?" Ik heb moeite om hen beiden ervan te overtuigen dat ik niets te maken heb met uitnodigingen en al dat soort dingen. "Overigens", zo voeg ik er aan toe, "het is pas vanmiddag en dus is er nog tijd genoeg om aan de voorbereiding te denken".

Wanneer ik na het ontbijt verder ga en hen een goede dag wens, zegt die ene weer: "Toch had ik jou graag naar dat huis gevoerd". Ik zeg hem dat hij zich om mij geen zorgen moet maken. En ik sluit de deur achter mij.

Met zekere binnenpretjes trek ik daarna naar de vergadering van de mutualisten, die net begint. Marc leidt de vergadering, Charlotte is en blijft de tolk, Hans is technisch stand-by, en Marianne en ikzelf doen gewoon mee met de mutualisten. Het is een boeiende vergadering. Marianne, Hans en ik vormen op een bepaald moment zelfs een eigen werkgroepje. "Wat is het belangrijkste werkwoord in de CM?" luidt de vraag. Nadien, tijdens het plenum, blijkt dat het woord 'liefde' het meest wordt geciteerd. Dan: 'geloof in elkaar', en verder ook meer praktische dingen. Ik heb het niet allemaal genoteerd. Hans maakt toch het officieel verslag, en ik denk dat dit uitstekend zal zijn. Het is een geslaagde vergadering.

Dan is er pauze en Marianne en ik gaan de T-shirts selecteren die uitgedeeld zullen worden aan de mutualisten. Als we bij Jeannette aankomen vernemen we

dat Pierre nog steeds niet is aangekomen. Nervositeit. Want Pierre hebben we tot hiertoe nog steeds kunnen vervangen, zij het soms met moeite en de nodige improvisatie, maar voor de opening van het huis moet hij aanwezig zijn.

Op de middag gaan we eten naar Tamotels. Daar vinden we uiteindelijk Pierre, Eddy en Eric. Oef, een pak van ons hart. Pierre wordt bijna door onze vragen verpletterd, hoe het toch in 's hemelsnaam mogelijk is dat hij de 1ste vlucht gemist heeft. Maar aan zijn uitleg te horen is het niet zijn fout geweest, hij had wel degelijk zijn terugvlucht bevestigd. Maar aan de logica van de vliegtuigmaatschappijen, en zeker hier in Afrika, is geen knoop vast maken.

Na de maaltijd trekken we naar het nieuwe mutualiteitshuis in Gitega: een tweede hoogtepunt van onze missie hier. Na het 10-jarig feest in Murayi hebben we nog veel boeiende dingen meegemaakt. Maar nu, tegen het einde van ons verblijf, is het tweede toppunt bereikt. Een mooi huis is het, stevig, in Duits-koloniale stijl. Alles is in orde, Deutsch-gründlich zou je haast zeggen, en de gasten komen stilaan toe. We worden allemaal buiten het domein gemaand, en voor de poort wordt een groot wit lint gespannen. Prachtig hoe de mutualisten die hun tweedaagse vergadering hadden, hier gemeenschappelijk toekomen, elk met z'n nieuwe T-shirt van de MSAG (Mutualité de Santé de l'Archidiocèse de Gitega). Fier paraderen ze er mee. Ook voor hen is dit gebeuren een hoogtepunt.

Mgr. Blaise en Marc openen het gebouw: met de klassieke schaar snijdt ieder de helft van het lint door. Applaus. In een enthousiaste processie, de mutualisten op kop, gaan alle genodigden nu naar binnen. Intussen worden psalmen gezongen, want dit is een plechtige gebeurtenis waar de mensen God dankbaar voor zijn. Eén van de mutualisten houdt voor mij zijn psalmboekje open, maar de taal van dit land is mij nog te vreemd. Ik bedank hem vriendelijk, en stap met hen mee naar binnen.

Mgr. Blaise doorloopt nu het hele huis, zegent elke ruimte, en heel de groep volgt in zijn spoor. Op het einde van de rondgang mogen de genodigden erbij gaan zitten in een soort wachtzaal. Hier worden dan de klassieke speeches gehouden, het klassieke aperitief gedronken (waarvan je echt niet te veel moet voorstellen) en de klassieke hapjes gegeten (idem). En dan is het verbroederen, tot de invallende duisternis de mensen gaandeweg naar huis jaagt.

Wij vertrekken ongeveer als allerlaatsten – we waren toch gastheren/dames voor iets – en rijden terug naar het thuisfront. Bij de zusters Bene Theresia, waar de mutualisten hun tweedaagse hebben doorgebracht, krijgen we een overheerlijke maaltijd voorgeschoteld. Wij, de blanken, krijgen alles geserveerd in aparte dienschotels, want de porties waar de Burundezen nu van genieten zijn voor ons letterlijk onoverkomelijk. Maar voor hen is het dan waarschijnlijk wel de laatste weelderige maaltijd voor lange tijd.

Ook hier horen weer de obligate speeches bij. Ikzelf tracht Franciscus, de patroonheilige van hun mutualiteit, nog eens in hun midden te brengen. "Broeders, laten we nu eindelijk beginnen, want tot hiertoe hebben we nog niets gedaan", woorden van hun grote patroon op het einde van zijn leven. We hebben hier gevierd, en terecht, maar dit is nog maar een begin. Broeders en zusters, wij willen achter jullie staan!

Gelukkig van deze topdag trek ik dan met mijn tochtgenoten naar huis in het licht van de pillampen. De nacht is ondoorgrondelijk zwart, maar de tintelingen van geluk weerspiegelen zich op de donkere hemel. Of zijn het echte sterren?

Donderdag 15 oktober

Onze laatste dag. Het wordt een zeer rustige dag, relax, na de vorige drukke periode. Door de herschikkingen van ons programma de vorige dagen, zien we een uitstap naar Muyinga en de zes nieuwe secties door onze neus geboord. Echt wel jammer, want in dat stukje Burundi zijn wij nog niet geweest. Maar veel erger nog is het voor die mensen van de nieuwe secties: zij zien een aanmoedigend bezoek van onzentwege in lucht opgaan. Spijtig dat administratieve nonchalance zoveel mensen kan doen in de kou laten staan (hoezo kou? We leven nog steeds met zomerse temperaturen).

Met Eddy en Marianne ga ik het nationaal museum bezoeken, terwijl Jeannette nog een aantal bezoekjes gaat afleggen. Het museum is gehuisvest aan de rand van Gitega in een opvallend wit, splinternieuw gebouw. Ondanks enkele oudheidkundige opgravingen, potscherven, ertsen uit de 14de tot 8ste eeuw voor Christus, is het toch opvallend hoe slechts van de recentste geschiedenis restanten zijn bewaard. Vaak veel oude foto's. En dan denk je: dat zijn beelden uit de jaren '50 van de vorige eeuw, mijn eigen jeugdijaren. De geschiedenis is hier inderdaad nog zeer pril.

Na de middag krijgen we weer een siëstatijd. Plots begint het uitbundig te regenen, met bakken tegelijk. Het water kan door de dakgoten onmogelijk verwerkt worden. Het is een watergordijn, wanneer ik naar buiten kijk. En met een zekere argwaan zie ik water binnensijpelen doorheen de vensterspleten. Meteen is alle stof geblust en de patio wordt door de bedienden onmiddellijk gepoetst. Water dien je te gebruiken wanneer het je geschonken wordt.

De regen blijft niet duren, net zoals alle mooie liedjes. Met Jeannette, Hans en Marianne rijden we naar het bronnenproject van PROTOS, een van de partners van de VZW. Het is een erg enthousiaste projectleider die ons laat zien hoe in de buitenwijken van Gitega bronnen werden aangeboord en gsystematiseerd. Rondom deze drinkwaterinstallaties is een heuse wijk ontstaan. Op het ogenblik dat wij er aankomen zijn verschillende mensen doende aan het water, de was doen, zichzelf wassen drinkwater halen... De leuze van hun werk kun je in verschillende talen vinden in het bureau: "Water maakt vrij; l'eau, un droit naturel; agua por la vida; water powers people; amazi meza ni ubuzima". Als je het nu nog niet weet... Allicht is dit een zeer nuttig project voor de ontwikkeling van het volk na een oorlog waarin alle drinkwater verdween.

Thuis krijgen we weer een zoete inval in het zaaltje van Marc en Jeannette. De mensen weten dat dit onze laatste avond is, en komen weer afscheid nemen. Het doet deugd zoveel lieve mensen weer te zien, mensen waarvan je bent gaan houden. En die je hoopt weer te zien. Vele malen. En ze kunnen je zo ontwapenen met hun eeuwige glimlach, met hun prachtige geschenken, met hun oprechte omhelzing.

Het laatste avondmaal eten we weer in de refter van het bisdom. Het is een maaltijd met verdiepingen, met alles erop en eraan. Het aperitief, enkel geschonken bij aankomst en vertrek, de maaltijd zelf, eenvoudig maar naar Burundese normen rijkelijk. "Partir c'est mourir un peu" zegt de Franse dichter Alphonse Allais. Oké, maar laat er ons toch nog een nachtje over slapen. Zo dringend is het al bij al nog niet.

Vrijdag 16 oktober

De 1ste helft van de nacht slaap ik zeer rustig. De 2de helft duurt veel langer en ik heb onrustige dromen. Maar om 5.20 u staat mijn buurman op met nogal wat gedruis. Intussen weergalmt Radio Maria, de plaatselijke religieuze radio, luidkeels door de stilte. Gebeden, liturgische zang, gelukkig op z'n Afrikaans, zodat de ochtendtonen nog een beetje heimwee wekken naar de viering van 10 jaar CM in Murayi.

Graag zou ik nog een uurtje slapen, want de afspraak voor het ontbijt is om 7 u. En mijn bagage heb ik gisteravond grotendeels klaargemaakt. Maar in de gegeven omstandigheden is rustig in bed blijven liggen geen sinecure. Ik sta daarom al om 6 u onder de douche (wonder boven wonder: we hebben gedurende heel ons verblijf hier water gehad, en nu is het regenseizoen goed en wel begonnen, dus tekort aan water zal er voor het eerst wel niet meer zijn). Om 6.30 u zit ik al mijn notities aan te vullen – de zon schijnt weer uitbundig. Maar de onweders van gisteren zullen ook vandaag weer huis gaan houden. Wij zullen zien hoe Bujumbura ons onthaalt.

De ervaring leert me dat vandaag alles zeer snel zal verlopen. Je hebt nog een hoop dingen te doen en alles moet gestroomlijnd verlopen. Je moet er hoe dan ook voor zorgen tijdig op het vliegveld aan te komen. Onze dagorde is keurig uitgetekend, en normaal zou alles zonder problemen moeten gaan, als we tenminste weer geen nieuwe verkeersopstopping van de eeuw meemaken.

Een rustige rit brengt ons in Bujumbura en we voeren onze valiezen onmiddellijk naar de Salvatorianen. Daar kunnen we ze veilig achterlaten, en de paters hebben daar een weegschaal om nadien onze valiezen zo vol mogelijk en zo dicht mogelijk bij het maximum toegelaten gewicht te pakken. Marc en Pierre gaan dan nog naar een vergadering terwijl wij onze inkopen gaan doen. Marc en Eddy hebben een paar dagen geleden al de bestellingen geplaatst, en nu moeten wij alles op gaan halen.

Het gaat om houten beeldjes en beelden die in een Afrikaans winkelcentrum verkocht worden. Dat winkelcentrum zijn in feite een aantal heel eenvoudige kiosken, volgepakt met prachtige kunstwerken en –werkjes. Gelukkig dat alles besteld is en dat we heel gericht onze koopwaar kunnen gaan afhalen. Want kinderen kunnen naar je toesnellen wanneer ze vermoeden dat ze snoepjes kunnen krijgen. Maar de volwassenen zijn niet minder opdringerig, wanneer zij klanten ruiken. Onze taak is om alles op te halen, de beeldjes te tellen, alles precies te noteren... want een echte handelaar in de kiosken moet zijn stand hooghouden en dus trachten te oefelen.

Wanneer de laatste beeldjes afgeleverd zijn in de camionette krijgen we een telefoontje: onze vlucht naar België is 24 u uitgesteld! Het vliegtuig is niet uit Brussel vertrokken omdat er enkele vogels in de motor geraakt zijn. Eerst moet men alles herstellen, en die operatie duurt zo lang. Een beetje onwezenlijk is het wel. Van de ene kant ben je blij dat je plots meer tijd krijgt om je vertrek rustiger voor te bereiden, en eventueel nog ietsje van Bujumbura te zien. Maar anderzijds staan je gedachten al op thuis gericht, en je moet hoe dan ook met het thuisfront enkele afspraken veranderen.

Weer rijden we naar de Salvatorianen en lossen daar onze aankopen. Intussen wordt ons 'plan de campagne' bijgesteld. Eerst rijden we naar het Chinees restaurant dat we vorige week gemist hebben wegens de file. Ook Reginald Moreels en echtgenote hebben we uitgenodigd. Zo is het dan toch gelukt wat vorige week mislukt was. En ik moet toegeven: het zou een gat in onze culinaire

cultuur geweest zijn als we dit niet hadden meegemaakt. Terwijl Marc en Pierre nog eens naar Brussels Airlines gaan om te ontdekken waar men ons wil herbergen, hebben wij de tijd om rustig de omgeving te bewonderen, het Tanganyikameer waar een paar nijlpaarden ronddobberen, het rustige, mooie grasplein rond het hotel-restaurant. In plaats van gehaaste reizigers zijn we plots pure toeristen geworden. Geen druk, geen joelende kinderen, geen vergaderingen, geen rauwe beelden uit de heuvels, maar relax, alle tijd voor genieten, alle zorgen in je plunjezak...

We gaan dan weer naar de Salvatorianen om onze valiezen nu definitief klaar te maken voor de afreis. Ieder mag 2 valiezen hebben en 1 stuk handbagage. Alles wordt zo minutieus mogelijk afgewogen. Een paar valiezen verdwijnen in andere valiezen, om zo het aantal bagage te beperken. En elke valies moet zo dicht mogelijk bij de 23 kg wegen. Het is een behoorlijk tijdrovende en geduldovende bezigheid, vooral wanneer de zon buiten toch weer haar best doet om warmterecords te breken.

Eind goed, al goed. Nu mogen we onze hotelkamers gaan betrekken. SN Brussels Airlines heeft ons plaats gereserveerd in hotel Amohoro. Een zeer toepasselijke naam voor onze laatste nacht in Burundi, na al die mooie momenten die we beleefden, vooral als je weet dat 'Amahoro' 'Vrede' betekent. Onze missie wordt met vrede afgerond.

Onze laatste avond wordt niet de avond van gisteren, samen met de abbé's in het aartsbisdom van Gitega, maar aan een bar aan de boorden van het Tanganyikameer. We zien er de zon ondergaan, en we voelen de onvermijdelijke muggen zwermen om ons hoofd. En tot slot heeft Brussels Airlines voor ons ook nog een smakelijk avondmaal voorzien. Of wat een stel vogels in het Brusselse luchtruim kan betekenen voor een paar gelukkige tochtgenoten.

Zaterdag 17 oktober

Vandaag spelen we de extra-times. Vanuit het balkon van mijn kamer zie ik in de verte de bergen liggen, de heuvels waar we enkele intense dagen hebben beleefd en waar we hopelijk ook enkele gelukkige mensen hebben achtergelaten. Het is met weemoed dat ik naar die bergen kijk. Maar het is dank zij die zwerm vogels in Brussel dat ik dit panorama nu kan bekijken in alle rust. Zouden de vogels dan toch de dienstboden zijn van de engelen?

Om 8 u krijgen we een uitstekend ontbijtbuffet aangeboden en onze dag vullen we met het bezoek aan het Nationaal Park Rusizi, een paar kilometers Noordwest van Bujumbura. Een brede baan met veel ommuurde huizen, villa's, hotels. Hier viert het toerisme hoogtij. En toch merk je tussendoor het echte Burundi, de enkele barakjes met verkopers, de fietsende medemens, zwaarbeladen, de roodgrijze spelende kinderen. Daar waar de rivier Rusizi in het Tanganyikameer uitmondt rijden we over een grote brug en verlaten de rijweg. We komen aan in het Nationaal Park.

Aan een barakje staan een paar wachters te doen wat van hen verwacht wordt: wachten. Na de nodige formaliteiten stapt een gids mee in ons busje en ook een gewapende politieagent. Op onze verwonderde blik antwoordt de gids dat de agent meerijdt, niet om op de krokodillen te schieten, want die zijn er niet meer, maar omdat het nogal eens gebeurde dat bezoekers hier overvallen werden door struikrovers. Een geruststellende gedachte!

We rijden nu door een prachtige wilde plantengroei, de echte brousse. Af en toe moeten we even parkeren en te voet verder gaan tot waar we zicht krijgen

op het meer. Op de grote delta van de rivier liggen een paar eilandjes die overbevolkt zijn met honderden vogels, van allerlei soort. Een paar grote plekken in het water zouden nijlpaarden moeten voorstellen. En alsof we erom gevraagd hebben beginnen die plekken te bewegen. Ze waggelen naar de eilandjes: het lijkt een heuse nijlpaardenfamilie te zijn. De vogels reageren nauwelijks, blijven rustig zitten, en moeder nijlpaard en de kleintjes moeten zich een doorgang banen om zich te installeren op het eilandje. Vader nijlpaard houdt de wacht.

Terug naar Bujumbura en eten in restaurant Oase, een echte oase in de drukke stad, met verse vis, rechtstreeks uit het meer. We krijgen nog een gast aan tafel, Deo, een overtuigende ontwikkelingshelfer. Hij spreekt zonder omwegen, heeft geen schrik om hard uit te halen, ook niet naar ons toe. Hij lijkt ons te verwijten dat we te veel met bijzaken bezig zijn en de zaken niet aanpakken waar ze aangepakt moeten worden, namelijk bij de politieke leiders. Helemaal ten onrechte is deze opmerking natuurlijk niet, want het is op politiek vlak dat de beleidsbeslissingen gemaakt worden. Hij vergeet dan wel even hoe wij op het veld aanwezig zijn, temidden van de heuvels van Gitega, en via heel concrete hulpverlening en vorming de mensen trachten op te leiden tot volwaardige gesprekspartners met de politieke bewindsvoerders. Maar goed, het is soms eens heilzaam om de zaken nog eens tot de spits te drijven, en dat heeft Deo gedaan met bravoure. Bij aankomst op de vlieghaven van Zaventem heeft Marc trouwens meteen de daad bij het woord gevoegd, en contacten met de Belgische ambassadeur van Burundi gelegd. Die man zat toevallig op hetzelfde vliegtuig als wij.

Onze terugvlucht verloopt voorspoedig, zij het dat we vannacht een uurtje te lang geparkeerd hebben gestaan in de vlieghaven van Nairobi. Eddy en ik hebben ons weer in onderling overleg gescheiden van (opklap)tafel(tje) en zetel, om zo elk apart vredig te kunnen (proberen te) slapen. Ik zie hoe Hans en Marianne integendeel genieten van zo dicht mogelijk bij elkaar te liggen. En Marc en Jeannette? Die zien we niet, die zijn bezig met hun vlieg miles te verzilveren in de businessklas.

We landen vrij stipt in Zaventem, de terugrit naar Nederename is uitstekend, en ten huize van Marc en Jeannette laden we alle meegebrachte beeldjes uit onze valiezen, zodat die weer in het circuit kunnen gebracht worden als steun van en verwijzing naar het volk van Burundi. Daar waar alles begonnen is, sluiten wij nu ook de boeken. Het is goed geweest, bedankt gezelschap. Bedankt vrienden uit Burundi. Moge de hemel jullie zegenen. Amahoro, Vrede, Pace e bene!!!

Jos Van Dooren